

Mastergradsoppgave ved Universitetet i Bergen
JUS399

Vår 2011

Alle barn har rett til et liv uten mishandling

- Foreldre skal være de voksne som barna kan stole på og deres forbilder. Når dette tillitsforholdet brytes er det svært ødeleggende for barnet.

Kandidatnummer: 181980

Veileder: Gudrun Holgersen

Antall ord inkludert fot- og sluttnoter: 14 993

Dato: 24. mai 2011

INNHALDSFORTEGNELSE

1 – Innledning	4
1.1 Begrepet mishandling	4
1.2 Barns rettssikkerhet i et mishandlingsperspektiv	4
1.3 Temaets aktualitet	5
1.4 Rettskilder	6
1.5 Den videre fremstillingen	6
2 – Relevante bestemmelser i barnelova og en introduksjon av barnevernloven	7
2.1 Barnelova §§ 30 og 48 andre ledd og Barnevernloven kapittel 4	7
2.1.1 Innledning	7
2.1.2 Det beste for barnet	7
2.2 Forholdet mellom barnelova og barnevernloven, straffeloven som sanksjonshjemmel	9
3 – Yrkesgrupper med lovpålagt meldeplikt til barnevernet, vanlige borgere uten meldeplikt	10
3.1 Generelt	10
3.2 Helsepersonell	11
3.2.1 Innledning	11
3.2.2 Taushetsplikten	11
3.2.3 Helsepersonelloven § 33 – fri for nøling og utsetting	11
3.3 Barnehagepersonell og lærere	13
3.3.1 Innledning	13
3.3.2 Taushetsplikten	13
3.3.3 Loven forutsetter et godt samarbeid med barnevernet	13
3.4 Vanlige borgere	15
3.4.1 Innledning	15
3.4.2 Bør det innføres en generell meldeplikt for vanlige borgere til barnevernet ved mistanke om at et barn mishandles?	15
3.4.3 Straffeloven § 139 – en mulig lovhjemmel?	17
3.4.4 Er barnas rettssikkerhet bedre ivaretatt i Sverige og Danmark?	18
3.4.5 Statistikk som tilsier lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere	19
3.4.6 Håndheving og sanksjoner	20
4 – Oppussingsprosjekter, nytenkning og spesialisering – bare slik kan våre unge samfunnsmedlemmers rettssikkerhet bli bedre	21
4.1 Historier fra virkeligheten – lovverkets skyggeside	21
4.1.1 Innledning	21
4.2 Historien om Christoffer Kihle Gjerstad	21
4.2.1 Utgangspunkt	21
4.2.2 Begynnelsen på slutten	22
4.2.3 Christoffers siste døgn	23
4.3 Alvdal-saken	24
4.4 Christoffer-saken og historien fra Alvdal – bare to av mange	25
4.5 Svakheter ved systemet vi har i dag og forslag til endringer	26
4.5.1 Innledning	26
4.5.2 Dyrevelferden vis a vis barnevelferden	26
4.5.3 En egen straffebestemmelse om barnemishandling	27

4.5.4	Foreldre på rømmen fra barnevernet – bedret samarbeid kommunene imellom	27
4.5.5	Spesialiserte dommere	28
4.5.6	Inkludering av øvrig familie	28
4.5.7	Obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved plutselig barnedød	29
4.5.8	Konkrete tiltak som har bedret barnas rettssikkerhet	29
5	– Det norske lovverket sett i sammenheng med barnekonvensjonen	30
5.1	<i>Innledning</i>	30
5.2	<i>Barnekonvensjonen art. 19 sett i sammenheng med utvalgte norske lovregler</i>	31
5.2.1	Barnekonvensjonen art. 19	31
5.2.2	Barnelova, straffeloven og barnevernloven – i tråd med barnekonvensjonen art. 19?	31
6	– Konklusjon	32
6.1	<i>Oppsummering</i>	32
6.2	<i>Svar på problemstillingen</i>	33
	LITTERATURLISTE	34

1 – Innledning

1.1 *Begrepet mishandling*

Mishandling defineres i Jon Gisle's "Jusleksikon"¹ som "ulike former for gjentatte tilfeller av legemskrenkelser". Det kan være fysisk eller psykisk vold, men også seksuelle overgrep omfattes. Man utsettes med andre ord for en form for overgrep fra andre.

Etter en Høyesterettsdom fra 2005², som tillot "lettere klaps" som ledd i barneoppdragelsen, ble barnelova (bl.)³ § 30 tredje ledd endret slik at ingen former for fysiske avstraffelser er tillat og for å vise lovgivers nulltoleranse på dette området. En kan da spørre om "lettere klaps" er å anse som mishandling. Er svaret ja betyr det at profesjonsutøvere med lovpålagt meldeplikt til barnevernet ved mistanke om barnemishandling skal melde i fra også når de mistenker at et barn har blitt eller blir utsatt for "lettere klaps". Dette igjen fører til spørsmålet om barnevernloven (bvl.)⁴ § 4-12 bokstav c) om mishandling og andre alvorlige overgrep i hjemmet aktualiseres.

Ettersom lovgiver har presisert at heller ikke "lettere klaps" er tillat i forbindelse med barneoppdragelse, mener jeg at også "lettere klaps" omfattes av profesjonsutøvernes meldeplikt. På den annen side kan det være vanskelig å oppdage om et barn har blitt utsatt for en slik "mild" avstraffelse, så sant ikke barnet selv forteller om det. Følgelig er det ikke gitt at bvl. § 4-12 bokstav c) aktualiseres da den omfatter de alvorligste svikene i hjemmet.

Siden mishandling er et vidt begrep vil jeg derfor avgrense denne avhandlingen til å omfatte de tilfellene hvor barn utsettes for vold og seksuelle overgrep fra foreldre, steforeldre og andre som barnet har kontakt med. Med andre ord de groveste formene for mishandling.

1.2 *Barns rettssikkerhet i et mishandlingsperspektiv*

Rettsikkerhet er et betryggende begrep. Det sier noe om at man skal være trygg, at retten tar vare på en hvis det skulle skje noe og at man da har krav på å bli hørt, samt at lovbrøyteren dømmes i henhold til gjeldende regler. I dette ligger også, blant annet, et krav om forutberegnelighet. Altså skal man kunne forutse hva slags behandling man kan vente for seg og sin sak dersom man utsettes for noe kriminelt.

Selv om vi voksne kanskje ikke tenker over vår rettssikkerhet, kanskje tar den for gitt, er situasjonen en helt annen for barna. De vet ikke hva rettssikkerhet innebærer, med den konsekvens at deres rettssikkerhet kan bli krenket uten at de har samme mulighet for beskyttelse som oss voksne. Vi kjenner til apparatet vi kan henvende oss til, i motsetning til barna. Barna er dermed avhengig av at voksne passer på.

¹ Jon Gisle m.fl., "Jusleksikon" side 211

² Rt. 2005 s. 1567

³ Lov 8. april nr. 7 1981, Lov om barn og foreldre

⁴ Lov 17. juli nr. 100 1992, Lov om barneverntjenester

Barnemishandling er imidlertid vanskelig å bevise for rettsvesenet. De få som dømmes, dømmes gjerne på indisier, altså blir det trukket konklusjoner ut i fra vitneforklaringer og såkalt ”etterpåkløkskap”. Følgelig omhandler denne avhandlingen hvordan barns rettssikkerhet i velferdsstaten Norge blir ivaretatt når mishandling forekommer, samt hvordan vi kan bedre rettssikkerheten i form av ulike tiltak.

Det er gjerne de minste barna som kan ha vanskelig for å bli hørt og de som vil bli omtalt i forbindelse med saker og historier fra virkeligheten som jeg skal referere til underveis. Men ettersom alle barn trenger beskyttelse, uansett alder, har jeg alle barn i tankene når jeg skriver denne avhandlingen.

Problemstillingen jeg har valgt for å belyse dette nærmere er: Hvordan ivaretas barns rettssikkerhet av henholdsvis borgerne og rettsvesenet, med utgangspunkt i lovgivningen og dens rekkevidde?

For å besvare denne problemstillingen skal jeg blant annet redegjøre nærmere for, og tolke, de nye bestemmelsene i barnelova §§ 30 om foreldreansvaret og 48 andre ledd om blant annet samværsordningen når foreldrene ikke bor sammen. Videre skal jeg vise til barnevernloven der denne er relevant, samt vise til historier fra virkeligheten ved hjelp av blant annet rettspraksis. På denne måten håper jeg å kunne sette fokus på barns rettssikkerhet og finne eventuelle svakheter ved systemet vi har i dag.

På bakgrunn av at jeg mener at det meldes i fra for lite av de som er pliktige etter loven å gjøre det vil jeg underveis i avhandlingen komme med noe kritikk. Denne kritikken gjelder imidlertid langt i fra alle. Det finnes selvfølgelig mange eksempler hvor det er blitt meldt i fra både av profesjonsutøvere og andre, og hvor barnevernet har grepet inn. Men dessverre fins det mørketall i forhold til hvor mange barn som utsettes for mishandling og annen form for omsorgssvikt. Ifølge artikkelen ”Skal sladrebank selv ha bank?” anslås disse, etter undersøkelser og sammenligninger med Sverige, å ligge på mellom 100 000 og 200 000 barn.⁵ Dette er etter min mening 100 000-200 000 barn for mange. Derfor vil jeg i denne avhandlingen fokusere på de tilfellene hvor det har gått galt og hvor det ikke har blitt meldt i fra.

1.3 Temaets aktualitet

Dette temaet mener jeg er interessant av flere grunner. Barna er en av de svakeste gruppene vi har i samfunnet og derfor er det viktig at alle vi voksne rundt tar ansvar når barns trygghet er i fare. Vi er, og må være, deres talerør. Dessuten har det, særlig det siste året, vært en del mediedekning med fokus på barnemishandling. I den forbindelse vil jeg i store deler av avhandlingen referere til den såkalte Christoffer-saken,⁶ hvor en 8 år gammel gutt ble mishandlet til døde av sin stefar. Grunnen til det er for det første at alt som kan gå galt gikk galt i den saken. For det andre vil saken belyse hvor alvorlige følger det å ikke melde i fra ved mistanke om barnemishandling kan få. For det tredje viser saken at man ikke skal slutte å spørre barna om uvanlige skader de har på kroppen, selv om de ikke husker eller ikke vil prate om det.

⁵ Bendiksen, FAB 2008-3 side 2

⁶ Gangdal, 2010

I tillegg er det et faktum at barnemishandling er vanskelig å oppdage for utenforstående. Man er redd for ”å blande seg inn” i andres privatliv, og terskelen for å melde i fra til barnevernet er høy. Det er på det rene at denne terskelen er høy også for yrkesgrupper med lovpålagt taushetsplikt. Det er dessuten lite teori og avhandlinger om akkurat dette emnet, og nettopp derfor mener jeg at det er viktig å sette fokus på det.

1.4 *Rettskilder*

Jeg vil skrive avhandlingen med utgangspunkt i lovtekst da det er den rettskilden vi har med høyest rang, og fordi denne er utgangspunktet på barnevernets område. Skal jeg kunne finne svakheter ved systemet vi har i dag, må jeg imidlertid supplere med forarbeider, rettspraksis og juridisk teori for bedre å kunne klarlegge innholdet i lovteksten og se hva som ligger i de ulike definisjoner. I tillegg vil jeg referere til barnekonvensjonen (BK)⁷ der det vil falle seg naturlig. Dette fordi barnekonvensjonen inneholder internasjonale bestemmelser som staten Norge har forpliktet seg til å følge og som gjelder som norsk lov. Konvensjonen legger grunnlag for en trygg barndom for alle barn og er utformet utelukkende for å verne om barns interesser. Særlig aktuelle vil konvensjonens art. 3 og art. 19 være, da disse stiller krav om barnets beste og tiltak som skal hindre at barn må oppleve vold i barndommen.

1.5 *Den videre fremstillingen*

For å gi et mer helhetlig bilde av hva avhandlingen omhandler, vil jeg i kapittel 2 presentere og drøfte barnelova §§ 30 og 48 andre ledd, samt relevante bestemmelser i barnevernloven. Disse vil si noe om hvordan barns rettssikkerhet er ment ivaretatt fra lovgivers side. I kapittel 3 vil jeg redegjøre for hvilken rolle lovgiver har gitt helsepersonell, barnehagepersonell og lærere, som alle har en lovpålagt plikt til å melde i fra ved mistanke om barnemishandling, samtidig som de har en lovpålagt taushetsplikt. I tillegg vil jeg i dette kapitlet ta for meg vanlige borgeres varslingsmulighet og se på om også denne gruppen bør få en slik lovpålagt meldeplikt. Her vil jeg blant annet sammenligne tilstanden i Norge med tilstanden i Sverige og Danmark, for å se om barns rettssikkerhet er bedre ivaretatt i våre naboland. Dette vil belyse hvordan barns rettssikkerhet ivaretas av andre enn rettsvesenet.

Videre, i kapittel 4, skal jeg gå nærmere inn på Christoffer-saken og den såkalte Alvdal-saken, samt belyse eventuelle svakheter ved systemet vi har i dag. I tillegg kommer jeg med noen forslag til hvordan barns rettssikkerhet kan bli bedre. I kapittel 5 vil jeg se nærmere på om den norske lovgivningen som er gjennomgått ivaretar vilkårene i barnekonvensjonen art. 19, slik staten har forpliktet seg til.

Til slutt i kapittel 6 skal jeg gi en kort oppsummering av avhandlingen og konklusjon på problemstillingen.

⁷ FNs konvensjon om barnets rettigheter 20. november 1989

2 – Relevante bestemmelser i barnelova og en introduksjon av barnevernloven

2.1 *Barnelova §§ 30 og 48 andre ledd og Barnevernloven kapittel 4*

2.1.1 Innledning

I 2010 ble barnelova § 30 tredje ledd endret⁸ med en presisering om at vold i barneoppdragelsen er forbudt. Tilsvarende ble barnelova § 48 endret i 2006 ved at bestemmelsen ble tilføyd et andre ledd,⁹ som sier at det blant annet ved avgjørelsen om hvor barnet skal bo fast, skal legges vekt på at barnet ikke må bli utsatt for vold eller annen omsorgssvikt hos den forelderen som får den daglige omsorgen for barnet.

Ved hjelp av forarbeider, rettspraksis, redegjørelser og drøftelser skal jeg presentere innholdet i de nye bestemmelsene og på den måten klargjøre hva som ligger i de ulike begrepene.

2.1.2 Det beste for barnet

Barnelova § 30 omhandler innholdet om foreldreansvaret. Den sier blant annet i første ledd at barnet har "...krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret..." Foreldre skal med andre ord bry seg om barna, de skal gi barna den trygghet og kjærlighet som er nødvendig. Foreldreansvaret skal også "...utøvast ut frå barnet sine interesser og behov", noe som vil si at foreldrene ikke må foreta seg noe som f.eks. hemmer barnas utvikling eller som skader barna på annen måte. Foreldreansvaret er altså ikke gitt med foreldrenes ønsker i tankene, men ut i fra hva som er nødvendig for å sikre barna en trygg og omsorgsfull oppvekst.

Foreldrenes refselsesrett ble opphevet i 1972 og § 30 tredje ledd kom inn i loven i 1987. Da lød den: "Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare."

Hva som lå i begrepet "vald" var det imidlertid lenge uenigheter om, jfr. at Høyesterett så sent som i 2005 la til grunn at "...selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldre i oppdragsøyemed tildeler sine barn lettere klaps...legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse" (Rt. 2005 s. 1567, avsnitt 24).

Dommen er således et bevis på at selv om lovgiver har hatt en tanke om å beskytte barna og ivareta deres rettssikkerhet på beste mulige måte, betyr ikke det nødvendigvis at rettsvesenet alltid følger opp denne tanken. En uensartet holdning kan derfor ha vært med på at mange barn har blitt utsatt for klaps o.l. i barndommen uten at foreldrene har blitt stilt til ansvar.

⁸ Lov 2010-04-09 nr. 13: Lov om endringer i barnelova mv.

⁹ Lov 2006-04-07 nr 06: Lov om endringer i barnelova mv.

Som en følge av 2005-dommen ble det presisert fra lovgiver at verken ”lettere klaps, lette klaps eller forsiktige klaps” er tillatt i barneoppdragelsen,¹⁰ med den påfølgende lovendringen i barnelova § 30 som nevnt i punktene 1.1 og 2.1.1.

Det nye tredje ledd lyder: ”Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode.” Lovgiver viste med denne endringen nulltoleranse angående bruk av vald i barneoppdragelsen, noe som tilsier at vi er på vei i positiv retning hva angår barns rettssikkerhet.

Blir ikke foreldreansvaret fulgt opp på tilstrekkelig måte i tråd med denne lovteksten, kan det ende med at foreldrene blir fratatt omsorgen for barna sine, jfr. barnevernloven kapittel fire som omfatter hva barnevernet skal gjøre når det kommer inn meldinger om mistanke om barnemishandling. Etter § 4-1 skal f.eks. hensynet til barnets beste tillegges ”avgjørende vekt”, og etter § 4-2 skal barnevernet ”...snarest, og senest innen en uke, gjennomgå innkomne meldinger og vurdere om meldingen skal følges opp...”

Er det slik at barnets beste blir tatt hensyn til, og blir alle innkomne meldinger gjennomgått? Er det ikke slik at terskelen etter loven for å gå inn og løse opp en familie, splitte foreldre og barn, er ganske høy? Eller er det praktiseringen av loven som har ført til den tilsynelatende høye terskelen?

For å besvare disse spørsmålene skal vi se nærmere på bvl. § 4-3 om ”Rett og plikt for barneverntjenesten til å foreta undersøkelser”.

Etter bestemmelsens første ledd ”skal” barnevernet snarest undersøke forholdet dersom det er ”rimelig grunn til å anta...forhold som kan gi grunnlag for tiltak...” ”Rimelig grunn til å anta” tilsier et skjønn, altså skal barnevernet selv vurdere om undersøkelse bør foretas. Paragraf 4-3 er imidlertid en pliktbestemmelse, noe som innebærer at barnevernet er forpliktet til å undersøke et forhold dersom *de øvrige vilkårene* i denne bestemmelsen er oppfylt. Og for å ivareta hensynet til barnets beste etter § 4-1, *bør* barnevernet i tvilstilfellene foreta en undersøkelse som eventuelt henlegges hvis det skulle vise seg at barnet har det bra, fremfor at antagelsen henlegges uten først å bli undersøkt.¹¹ Fra lovgivers side er det altså ment å være en relativ lav terskel for inngripen i et familieforhold.

Etter andre ledd skal undersøkelsen ”...gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører...” Dette fordi det kan føles ubehagelig både for foreldre og barn at barnevernet kommer og undersøker, og fordi ikke alle undersøkelser ender med at foreldrene blir fratatt barna sine. I tillegg er det viktig at ikke uvedkommende får kunnskap om saken, særlig i de sakene hvor det viser seg at bekymringen for barnet var unødig. Barnevernet bør derfor veie hensyn for og imot, samtidig som det ikke overser de barna som har behov for hjelp. Lovgiver tar her hensyn til at innblanding fra barnevernet kan være en påkjenning både for barnet og for foreldrene, og at barnevernet derfor skal være varsomme i sine undersøkelser av hensyn ikke bare til at ”uskyldige” foreldre ikke får et stempel som mishandlere, men også at tilfellene hvor mishandling blir avdekket ikke får uønsket oppmerksomhet, men kun omfatter de involverte parter. Det er likevel viktig å presisere at en undersøkelse fra barnevernets side skal gi de barna som har behov for det, nødvendig hjelp til rett tid, jfr. bvl. § 1-1. Paragraf 4-3

¹⁰ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) side 72 kap. 14 – ”Merknader til de enkelte paragrafer”

¹¹ Holgersen og Tellefsen, 2003 side 288

andre ledd, sett i sammenheng med første, viser dermed at bestemmelsen er ment å sikre at barna tas hensyn til og at det er bedre å undersøke én gang for mye enn én gang for lite.

At tredje ledd i tillegg sier at foreldre ikke kan ”motsette seg” at undersøkelse blir foretatt, viser at loven gir stort rom for barnevernet til å avdekke uverdige familieforhold dersom det finner grunn til å undersøke.

I de tilfellene hvor foreldrene ikke bor sammen er barnelova § 48 aktuell. Den omhandler samvær, foreldreansvaret og hvor barnet skal bo fast i forbindelse med foreldres samlivsbrudd, samt det grunnleggende prinsippet i barnetretten om det beste for barnet. I andre ledd heter det at det avgjørende er at det skal ”...takast omsyn til at barnet ikkje må bli utsett for vald... slik at den fysiske eller psykiske helsa vert utsett for skade eller fare”. Følgelig er barnet ment å bli tilstrekkelig ivaretatt i de situasjoner hvor det er vanskelig eller umulig å fastslå om barnet er utsatt for vold eller andre overgrep. Av forarbeidene¹² går det frem at det ikke kreves sannsynlighetsovervekt for å fastslå om overgrep foreligger. Beviskravet oppfylles ved mindre enn 50 % sannsynlighet dersom det er en ”*reell risiko*” (min kursivering) for at overgrep vil forekomme.

Lovgiver viser her at barnets beste skal være i fokus, uten unntak, og at barnets beste skal være avgjørende i de situasjoner hvor det er vanskelig å fastslå om barnet har blitt, eller vil komme til å bli, utsatt for overgrep. Man skal være føre var og beviskravet skal ikke være strengt, noe som både kan, og etter all sannsynlighet vil, øke sjansen for at flere barn får et bedre og tryggere liv, og føre til at mishandling av barn lettere oppdages.

De nevnte forarbeider sier også at ”...Hensikten med tilføyelsen i andre ledd er å sikre at alvoret i skadevirkningene barnet kan bli påført gis tilstrekkelig oppmerksomhet”. Det har blitt klarere at barnemishandling, og fare for barnemishandling, skal stå sentralt i saker etter barnelova. Paragraf 48 andre ledd viser således at rettsikkerheten for barn som mishandles har blitt bedre enn tidligere.

Spørsmålene var altså; Er det slik at barnets beste blir tatt hensyn til, og blir alle innkomne meldinger gjennomgått? Er det ikke slik at terskelen etter loven for å gå inn og løse opp en familie, splitte foreldre og barn, er ganske høy? Svaret synes å være at terskelen etter loven for å gå inn og løse opp en familie er relativt lav. Lovgiver har gitt en bestemmelse i § 4-3 som gir barnevernet den fulle kompetanse til å vurdere når det er nødvendig å foreta en undersøkelse eller ikke. Som jeg skal vise senere i avhandlingen virker det imidlertid som at barnevernet en del ganger har vært tilbakeholdne med å undersøke forhold de får meldinger om, og således ikke har ivaretatt hensynet til barnets beste. Ofte får ikke barnevernet bekymringsmeldinger fra de som er pålagt dette ansvaret overhodet. Spørsmålet vi da sitter igjen med er om det er praktiseringen av loven som har ført til den tilsynelatende høye terskelen for å gripe inn. Dette vil bli drøftet nærmere i kapittel 3.

2.2 Forholdet mellom barnelova og barnevernloven, straffeloven¹³ som sanksjonshjemmel

Som gjennomgått i punkt 2.1 stiller barnelova krav til foreldrene og måten foreldrene utøver foreldreansvaret på. Den er utformet som en mal, noe foreldrene skal etterstrebe.

¹² Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) side 56 kap. 10 – ”Merknader til de enkelte paragrafer”

¹³ Lov 22. mai nr. 10 1902, Almindelig borgerlig Straffelov

Barnevernloven derimot, stiller opp vilkårene for når barnevernet kan gripe inn i en familie og gjøre undersøkelser på bakgrunn av bekymringsmeldinger.

Barnelova representerer det ideelle i hva som omfattes av foreldreansvaret, uten at alle foreldre nødvendigvis klarer å oppfylle alle vilkårene fullt ut, mens barnevernloven først blir aktuell ved omsorgssvikt under et visst lavmål. Så selv om foreldre ikke klarer å etterleve barnelova fullt ut, betyr ikke det at vilkårene for inngripen etter barnevernloven er aktuelle. Samtidig er barnevernloven utformet med tanke på at det skal utøves skjønn og foretas konkrete vurderinger i hvert enkelt tilfelle. Dette tilsier at barnevernet *kan* foreta undersøkelser for å få en bekreftelse på om det foreligger uverdige forhold for barnet eller ikke.

I tillegg kan straffeloven bli aktuell hvis foreldrene har utøvd ”vald” mot barna sine (bl. § 30) slik at skadene er så alvorlige at det utelukkende er tale om en straffesak etter f.eks. strl. §§ 219 om familievold, 228 om legemsfornærmelse eller 229 om legemsbeskadigelse. Dessuten kan ikke foreldre straffes med hjemmel i verken barnelova eller barnevernloven da ingen av disse sanksjonerer. Straffeloven kan dermed fungere både som støtte for å styrke begrunnelsen om å undersøke etter barnevernloven og eventuelt gjøre tiltak etter denne, og samtidig sørge for at de foreldrene som i kvalifisert grad har brutt barnelova, ikke slipper unna ustraffet.

3 – Yrkesgrupper med lovpålagt meldeplikt til barnevernet, vanlige borgere uten meldeplikt

3.1 Generelt

”33 barn drept og dødelig mishandlet av sine foreldre”.¹⁴ Dette er en av overskriftene som møter en når man leser VG-netts artikkel-serie med fokus på vold med dødelig utfall. Artikkelen omhandler en gjennomgang av rettskraftige dommer, hvor det er blitt funnet at 27 barn har blitt drept av egne foreldre, mens 6 barn har blitt mishandlet til døde. Ettersom det kun er gjennomgått rettskraftige dommer, finnes det mørketall. Som barneombud Reidar Hjermandt sier i artikkelen: ”Dette forteller at det er en del barn som lever i en brutal virkelighet. Vi har ikke et system som fungerer bra nok for å fange opp disse barna”, og videre: ”Det har nok vært voksne der som visste at noen av disse barna levde med vold, men som aldri sa ifra...”

Etter barnevernloven § 6-4 andre ledd skal offentlige myndigheter ”...uten hinder av taushetsplikten...” varsle det kommunale barnevernet ”...når det er grunn til å tro...” at et barn blir mishandlet i hjemmet. Dette er en alminnelig plikt. I dette kapitlet skal jeg derfor redegjøre nærmere for innholdet i denne plikten til utvalgte yrkesgrupper hvor det er egne regler om meldeplikt i den særskilte lovgivningen, henholdsvis helsepersonell, barnehagepersonell og lærere. Spørsmålet er hva som veier tyngst i det enkelte tilfelle – meldeplikten eller taushetsplikten? Jeg skal også redegjøre for vanlige borgeres meldeplikt, eller rettere sagt, *om* vanlige borgere burde få en slik lovpålagt plikt til å melde i fra.

¹⁴ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldrevold/artikkel.php?artid=10004899>

3.2 Helsepersonell¹⁵

3.2.1 Innledning

I helsepersonelloven (hlspl.) § 1 heter det at lovens formål er å "...bidra til sikkerhet for pasienter og kvalitet i helsetjenesten samt tillit til helsepersonell og helsetjeneste".

Helsepersonell har således kompetansen som skal til for at barna blir fulgt opp på riktig måte og får nødvendig behandling. De er altså en gruppe voksne som barna skal kunne stole på at er oppmerksomme på symptomene ved barnemishandling. I tillegg er helsepersonell en av mange profesjonsutøvere med en lovpålagt meldeplikt til barnevernet.

3.2.2 Taushetsplikten

Helsepersonelloven § 21 bestemmer at helsepersonell skal hindre at andre får tilgang eller kjennskap til "...opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell". Av ordlyden ser vi at taushetsplikten er en relativt streng og omfattende plikt. "I egenskap av å være helsepersonell" vil blant annet si at helsepersonell også har taushetsplikt om opplysninger de mottar utenfor arbeidsplassen, dersom de mottar disse i jobbrelatert sammenheng. Videre skal helsepersonell ikke bare la være å opplyse om pasienters helsetilstand og andre personlige opplysninger, men helsepersonell skal også aktivt sørge for at opplysninger om pasienter ikke havner hos uvedkommende. Da denne plikten er lovpålagt, vil det si at det må en lovhjemmel til for at helsepersonell skal kunne handle på tross av taushetsplikten. En slik lovhjemmel finnes i helsepersonelloven § 33.

3.2.3 Helsepersonelloven § 33 – fri for nøling og utsetting

Etter hlspl. § 33 første ledd skal den som yter helsehjelp i sitt arbeid "...være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side." Etter andre ledd "skal" helsepersonell "uten hinder av taushetsplikten etter § 21" av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten "når det er grunn til å tro" at et barn blir mishandlet. Dette er for det første en pliktbestemmelse, jfr. "skal". Helsepersonell er altså forpliktet til å melde i fra dersom de har mistanke om at et barn mishandles, på tross av den lovpålagte taushetsplikten. Et barns sikkerhet skal følgelig gå foran helsepersonells plikt til å være taus. "Grunn til å tro" stiller ikke som vilkår at helsepersonellet med hundre prosent sikkerhet vet at mishandling forekommer før de melder i fra. Samtidig må det foreligge mer enn en "vag mistanke".¹⁶ Det vil si at helsepersonellet må ha en begrunnet mistanke om at et barn mishandles. Dette betyr at dersom en lege undersøker et barn med ukontrollerte hodebevegelser, blått øye, kul i pannen og størknet blod i munnviken,¹⁷ er det på det rene at lovens vilkår er oppfylt og legen skal melde i fra med sin mistanke.

¹⁵ Lov 2. juli nr. 64 1999, Lov om helsepersonell

¹⁶ Rundskriv IS-17/2006 side 10

¹⁷ Gangdal, 2010 side 102-103

”Hensikten med opplysningsplikten til barneverntjenesten er å beskytte barnet mot videre mishandling...” og dersom helsepersonellet får en slik mistanke, ”...må det gjøres en konkret vurdering av situasjonen”.¹⁸ Helsepersonell står altså i en særstilling. Det er helsepersonell som kan oppdage uvanlige sår og blåmerker på unormale steder på en barnekropp, eller uvanlig store kuler i hodet på et barn. Det er helsepersonell som er best skikket til å vurdere om skader et barn er påført, er selvforskyldt pga. lek eller er så alvorlige at de oppfyller vilkårene i loven. Derfor er det viktig at denne yrkesgruppen ikke tviler ved mistanke, men heller stoler på sin egen magefølelse og melder i fra til barnevernet. Bare på den måten kan vi redde barn fra farlige foreldre.

Som Njål Wang Andersen skriver i sin artikkel ”Melde- og opplysningsplikt overfor barneverntjenesten”¹⁹: ”Meldeplikten har til formål å få barneverntjenesten på banen overfor barn og unge som er i en vanskelig livssituasjon...barneverntjenesten vil ofte være avhengig av bekymringsmeldinger fra offentlige myndigheter og profesjonsutøvere, slik som...helsesøster og lege, for å kunne avdekke omsorgssvikt...hos barn...”²⁰ Når § 33 er en pliktbestemmelse og hensikten, sett i lys av lovens § 1, er at man både skal kunne føle seg trygg i møte med helsevesenet og stole på at helsepersonellet gjør den jobben de har forpliktet seg til, skulle en tro at alle tilfeller av mistanke om barnemishandling blir meldt i fra og at terskelen for å melde i fra er lav.

I artikkelen ”- Annenhver måned drepes eller mishandles et barn til døde”²¹ sier derimot direktør Lars E. Hanssen i Statens helsetilsyn at de ”...opplever at taushetsplikten blir brukt som skjold for å slippe å melde fra. Noen opplever det som ubehagelig, andre er usikre på om det er riktig å melde når de ikke er helt sikre på om noe har skjedd”. Selv om lovgiver har lagt til rette for at helsepersonell skal kunne melde i fra, uten hensyn til taushetsplikten, praktiserer altså helsepersonellet selv en mye høyere terskel. Paragraf 33 synes dessuten å være et uttrykk for heller å melde fra én gang for mye enn én gang for lite, jfr. henvisningen til bvl. § 4-12, som omhandler vilkårene for omsorgsovertakelse. Denne henvisningen betyr at meldeplikten helsepersonell er pålagt, er knyttet opp til kriteriene som fremgår av bvl. § 4-12.²² I forbindelse med denne avhandlingen er det bokstav c) som vil være relevant, da denne omhandler mishandling og andre alvorlige overgrep i hjemmet.

Henvisningen til bvl. § 4-12 er altså ment å fungere som et hjelpemiddel for helsepersonell, slik at de lettere skal kunne føle seg trygge på at det er greit å melde i fra når de har en mistanke om at et barn de har til undersøkelse mishandles av foreldrene sine. Det skal således ikke være noe til hinder for at helsepersonell stoler på sin intuisjon og melder i fra, da de kan finne støtte for dette både i helsepersonelloven og i barnevernloven. Videre ligger det i hlspl. § 33 at dersom helsepersonellet er i tvil om mishandling foreligger, eller om de handler i strid med taushetsplikten, kan de blant annet melde i fra anonymt til barnevernet eller de kan varsle barneverntjenesten i nabokommunen hvis det er tale om en liten bygd eller tettsted og faren for å få navnet sitt avslørt er stor.²³ Det er med andre ord lite rom for å praktisere en ”vente og se” – holdning. Er lovvilkårene oppfylt, skal det meldes i fra.

¹⁸ Rundskriv IS-17/2006 side 8

¹⁹ Andersen, FAB 2008-1

²⁰ Side 1 under ”Grunnleggende hensyn”

²¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldrevold/artikkel.php?artid=10004923>

²² Rundskriv IS-17/2006 side 9

²³ Holgersen og Tellefsen, 2003 side 398

3.3 Barnehagepersonell²⁴ og lærere²⁵

3.3.1 Innledning

Etter barnehageloven (bhl.) § 1 skal barnehagen sørge for at barn som er under opplæringspliktig alder får aktivitetsmuligheter som fremmer utviklingen og som skjer i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Barnehagen er et sted hvor barna skal få utfolde seg og få forberede seg på skolehverdagen. I opplæringslova (oppl.) § 1-1 heter det blant annet i første ledd at opplæringen i skolen, i samarbeid med hjemmet, skal "...opne dører mot verda og framtida og gi elevane...historisk og kulturell innsikt og forankring". Skolen skal altså være med på å videreutvikle barna og forberede dem på hva som kan vente i fremtiden.

Barnehagepersonell og lærere, som ikke bare er underlagt samme taushetsplikt, men også har samme plikt til å varsle barnevernet, og har en noenlunde samme omgang med barn, blir behandlet felles. Der det eventuelt foreligger forskjeller vil dette bli markert.

3.3.2 Taushetsplikten

Etter barnehageloven § 20 og opplæringslova § 15-1 andre ledd gjelder den forvaltningsmessige taushetsplikten etter forvaltningsloven²⁶ § 13 for ansatte i både offentlige og private barnehager og skoler. Dette betyr at barnehagepersonell og lærere ikke gir ut informasjon til uvedkommende, og at de oppbevarer informasjon om barn og deres familie på en betryggende måte.

Som vi ser av tolkningen av taushetsplikten, har barnehagepersonell og læreres taushetsplikt likhetstrekk med taushetsplikten for helsepersonell. Det handler om å skape et tillitsforhold mellom den som informasjonen omhandler og de som innehar disse opplysningene. Reglene om taushetsplikt er "...først og fremst begrunnet i hensynet til den enkeltes personlige integritet og personvern..."²⁷ Det er imidlertid viktig at ikke taushetsplikten står i veien for at de som innehar disse sensitive opplysningene kan gjøre sin jobb på beste mulige måte og således samarbeide med blant annet barnevernet når det foreligger mistanke om barnemishandling.

3.3.3 Loven forutsetter et godt samarbeid med barnevernet

Både etter bhl. § 22 første ledd og oppl. § 15-3 første ledd "skal" barnehagepersonale og lærere i sitt arbeid være "oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side", jfr. barnehageloven. I likhet med helsepersonell er altså barnehagepersonell og lærere underlagt en pliktbestemmelse og de må hele tiden ha i tankene at barnemishandling foregår og således være klar over tegn som kan tilsi dette.

²⁴ Lov 17. juni nr. 64 2005, Lov om barnehager

²⁵ Lov 17. juli nr. 61 1998, Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa

²⁶ Lov 10. februar 1967, Lov om behandlingssåten i forvaltningssaker

²⁷ 2005.06.16 [Veiledning] Q-1088B side 6, pkt. 2.5

Etter begge bestemmelsenes andre ledd skal profesjonsutøverne derfor ”uten hinder av taushetsplikten” melde fra til barnevernet ”når det er grunn til å tro” at et barn blir mishandlet, jfr. barnehageloven. I ”grunn til å tro” ligger at det må foreligge noe mer enn en vag mistanke. Mistanken må med andre ord være begrunnet. Sikker kunnskap om at mishandling forekommer kreves imidlertid ikke.²⁸

Det vises videre til bvl. § 4-12, som i bokstav c) eksplisitt nevner ”vold i hjemmet” og som har til hensikt å dekke alvorlige fysiske og psykiske overgrep, slik som voldsutøvelse, trusler om vold, terrorisering og seksuelle overgrep. Lovgiver tydeliggjør at grove overgrep mot barn må tas på alvor. Og for at det skal kunne skje og barnevernet skal kunne være den hjelpeinstansen den skal være for barna, er barnevernet avhengig av at det meldes i fra. Meldeplikten til barnevernet er her, som for helsepersonell, gitt med en veiledning i form av henvisning til bvl. § 4-12.

Loven legger med andre ord opp til at det skal meldes i fra dersom man har en mistanke om at et barn mishandles. En skulle da tro at terskelen for å melde fra var lav. Christoffer-saken og Alvdal-saken, som begge blir nærmere omtalt i kapittel 4, er imidlertid eksempler på at de aktuelle yrkesgruppene har sviktet når det gjelder meldeplikten. Dette til tross for at de står i en særstilling. Gjennom sin jobb har de daglig kontakt med barna og vil gjennom egne observasjoner få kunnskap om barnas livssituasjon. Dette vil således gjøre dem i stand til å vurdere når et barns adferd endres og å være oppmerksomme på symptomer som kan tilsi at barnet utsettes for mishandling. I likhet med helsepersonell er det således like viktig at barnehagepersonell og lærere tar loven på ordet, er oppmerksomme på forhold som kan tale for mishandling og tør å tenke det verste dersom de opplever store forandringer hos barna. Som Christoffer ofte svarte da han fikk spørsmål om hvordan skadene på kroppen hans hadde oppstått – ”Jeg krasjet med skapet på rommet“, ”Jeg husker ikke” og ”Jeg tenker nok du skjønner det sjøl”.

I rundskriv Q-16/2007 punkt 3 legges det vekt på ”Tidlig intervensjon” som et av flere tiltak som vil virke forebyggende i forhold til barn med vanskelige oppvekstforhold. Det heter at ”Jo tidligere et problem oppdages og innsats settes inn, desto større er sannsynligheten for en positiv utvikling”. Det fremholdes at for å få til dette kreves det faglig dyktighet, trygghet og oversikt, og tilgang på kompetanse. Det er med andre ord viktig at de yrkesgruppene som jobber med barn er seg sitt ansvar bevisst slik at barnemishandling avdekkes.

For at det skal bli mindre tabu å melde i fra til barnevernet, tror jeg det er viktig at samarbeidet mellom barnehagen, skolen og barnevernet fungerer optimalt, og at barnevernet ikke blir sett på som ”den store, stygge ulven”, men som en etat som er til for å hjelpe barna. Motsatt må også barnevernet være nøye med å sjekke opp alle meldinger de får og ta alle på alvor, uansett hva resultatet måtte bli eller hvilke tanker barnevernet gjør seg på forhånd.

Barnevernets hensikt er å sørge for at barn lever under akseptable forhold og at barnas helse og utvikling ikke skades, samt sørge for at barnet får rett hjelp til rett tid. Dette følger av bvl. § 1-1. Er ikke det nevnte samarbeidet godt og optimalt, vil den tapende parten uansett være den mest sårbare, nemlig barnet. ”En viktig forutsetning for at samfunnet skal bli i stand til å gi barna og deres familier tilstrekkelig beskyttelse og helhetlig og koordinert hjelp, er at instansene og tjenestene utleverer og innhenter nødvendige opplysninger og etablerer et funksjonelt samarbeid, der forholdene ligger til rette for og lovverket åpner for det”.²⁹

²⁸ 2005.06.16 [Veiledning] Q-1088B side 26, pkt. 4.2.2

²⁹ 2005.06.16 [Veiledning] Q-1088B side 4, pkt. 1

Stikkordet for et optimalt samarbeid er derfor at alle parter må tenke på det grunnleggende prinsippet om hensynet til barnets beste. Hensynet til foreldrene skal ikke være i fokus. Særdeles viktig er dette ettersom mange barn mishandles av nettopp egne foreldre.

3.4 Vanlige borgere

3.4.1 Innledning

Barnelova § 30 omhandler foreldreansvarets innhold og de omsorgsplikter som er pålagt foreldrene. Selv om dette innebærer at det er foreldrenes ansvar å sørge for at barnet får den nødvendige hjelp det trenger, kan det ikke utledes noen meldeplikt for foreldrene av denne bestemmelsen.

”Vold mot barn i familien er et offentlig anliggende som det er samfunnets ansvar å bekjempe. Barn som utsettes for vold i familien, må bli sett av noen som ser hvordan barnet har det, som kan sette i verk tiltak for at volden skal opphøre og som kan gi den hjelp og støtte barnet trenger i den vanskelige situasjonen”.³⁰ Dette er essensen i hva som ligger i bedring av barns rettssikkerhet. Barna trenger andre voksne tillitspersoner som kan tale deres sak når foreldrene svikter. Disse andre voksne er, i tillegg til de nevnte yrkesgruppene, vanlige borgere. Det bekymringsfulle er imidlertid at vanlige borgere ikke har noen lovpålagt plikt til å melde i fra til barnevernet dersom de mistenker at et barn mishandles av foreldrene sine. I dette punktet skal jeg derfor drøfte om det burde innføres en slik lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere.

3.4.2 Bør det innføres en generell meldeplikt for vanlige borgere til barnevernet ved mistanke om at et barn mishandles?

En lovpålagt plikt for vanlige borgere om å melde i fra ved mistanke om foreldre som mishandler barna sine, kan medvirke til at mishandling av barn avtar. Dette fordi sjansen for at naboer og andre melder i fra er større. En lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere kan således ha en allmennpreventiv virkning. Oppfordringen er at vi må tenke mindre på eventuelle konsekvenser for oss selv som følge av at vi ”blander oss inn” i andres liv, og heller bry oss mer *om* hverandre og hvordan barna rundt oss har det.

På den annen side kan det føles ubehagelig å få et stempel som mishandlere for de foreldrene som det viser seg at ikke mishandler barna sine. Noen ganger er jo meldinger urettmessige, og det er derfor viktig i forhold til en eventuell meldeplikt at barnevernet opprettholder sin taushetsplikt når de får inn meldinger. Like viktig er det også at de borgerne som velger å melde i fra er nøkterne og ikke sprer rykter o.l. om de foreldrene de mistenker at mishandler.

Tidligere i avhandlingen har jeg imidlertid kommet frem til at det er bedre å melde i fra én gang for mye enn én gang for lite. Selv om det således er forståelig at det er ubehagelig for

³⁰ 2005.06.16 [Veiledning] Q-1088B side 2 og 3, pkt. 1

voksne å få et urettmessig stempel på seg som barnemishandlere, er ikke det da en risiko vi må være villige til å ta i kampen for bedring av *barnas* rettssikkerhet?

”In all actions concerning children...the best interests of the child shall be a primary consideration” heter det i barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. Vi kan ikke da ha helsepersonelloven, barnehageloven og opplæringslova som krever ”grunn til å tro”, altså lav terskel fra lovgivers side om å melde i fra, og samtidig ta hensyn til hvordan foreldrene vil takle det å få et urettmessig stempel på seg.

De tidligere nevnte mørketallene (punkt 1.2) tilsier i tillegg at en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere kan være med på å få flere saker frem i lyset og dermed minske mørketallene. Slik kan vi blant annet hindre at de barna som overlever mishandlingen ender opp som psykisk syke voksne uten utdanning, slik som de tre søstrene i artikkelen ”Ble slått av moren med hammer og verktøy”.³¹ Dette forutsetter imidlertid at også barnevernet gjør sin jobb og følger loven, i motsetning til hva som skjedde i denne saken, hvor barnevernet ikke gjorde noe til tross for bekymringsmeldinger både fra helsestasjon, politiet, skolen og anonyme tipsere gjennom tolv år. Historien handler om tre søstre som i hele sin barndom levde i frykt for sin rusavhengige mor som brukte vold i barneoppdragelsen. Blant annet ble den mellomste søsteren kastet med ansiktet inn i en murvegg og slått med knyttneve, mens storesøsteren ble stukket i låret med en kniv tre ganger. Yngstesøsteren opplevde flere ganger å få skrutrekkere i hodet og ble en gang slått i låret med hammerspissen.

Her har barnevernet handlet i strid med bvl. § 4-2 som sier at barneverntjenesten ”...snarest, og senest innen en uke...” skal gjennomgå innkomne meldinger og vurdere om meldingene skal ”...følges opp med undersøkelser etter § 4-3”. Når andre voksne rundt barna faktisk tør å melde i fra, må de kunne stole på at meldingene blir tatt til følge. Hvis ikke kan vi risikere at mørketallene stiger fremfor at de synker, og følgelig vil en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere være uhenksom. Selv om denne saken har fått det mest tragiske utfall, viser den samtidig at det finnes folk som tør å bry seg om sine medmennesker. Og en lovpålagt meldeplikt tror jeg ville føre til at flere hadde våget å si i fra. Folk flest har respekt for loven, og en lovpålagt plikt kan både få de som ikke er så oppmerksomme til å bli det, samt oppmuntre de som allerede melder i fra til å fortsette.

Som tidligere nevnt kan det imidlertid være en stor påkjenning både for foreldrene og barna å få besøk av barnevernet. Hvis det i tillegg ikke er hold i mistanken om mishandling, vil et besøk fra barnevernet kunne være svært forvirrende for barna. For de voksne kan det således ta lang tid å overbevise omverdenen om at man er uskyldig, noe som kan tære på og gjøre familiesituasjonen vanskelig.

Dette er følgelig hensyn man må ha i tankene ved utformingen av en eventuell lovpålagt meldeplikt. Det er i tillegg viktig å tydeliggjøre for vanlige borgere hva de skal se etter dersom de har en mistanke, og fremheve at før de melder i fra må de ha en begrunnet mistanke. De må ha opplevd noe ved barnet eller familien som har ført til mistanken. Hvis lovgiver utformer en lovtekst på denne bakgrunn, tror jeg en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere vil kunne fungere og være med på å bedre barns rettssikkerhet.

³¹ <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/krim/ble-slaatt-av-moren-med-hammer-og-verktoey-3271260.html>

3.4.3 Straffeloven § 139 – en mulig lovhjemmel?

Etter straffeloven § 139 kan man straffe folk som ikke avverger kriminelle forhold når de har mulighet til det. Da barnemishandling er et kriminelt forhold, er det naturlig å spørre hvor langt § 139 rekker. Er den ment å omfatte meldeplikt for folk som mistenker at et barn mishandles, eller hjemler den kun straff for folk som ikke avverger, dvs. hindrer kriminelle forhold?

Straffeloven § 139 sier at den som "...unnlater å anmelde til politiet eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den..." straffes med bot eller fengsel inntil ett år dersom anmeldelsen eller avvergelsen kan gjøres på et tidspunkt da det fortsatt er mulig og det "...fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli eller er begått..." Denne avvergelsesplikten gjelder blant annet forbrytelser mot lovens §§ 219 om familievold, 229 andre og tredje straffalternativ om hhv. grov legemsbeskadigelse og legemsbeskadigelse med døden til følge, § 195 om seksuell omgang med barn under 14 år og § 233 om drap.

Som det fremgår av bestemmelsen er det altså avvergelse av visse forbrytelser som omfattes, sådan noen av de mest alvorligste forbrytelsene. Et argument som taler for at denne kan brukes som hjemmel for lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere, er at det i avvergelse "på annen måte" ligger en mulighet for anmeldelse til annen offentlig myndighet enn politiet, blant annet barnevernet. Og siden en bekymringsmelding til barnevernet vil si at man prøver å avverge at et barn utsettes for mer omsorgssvikt, tilsier dette at de som melder i fra til barnevernet med sin mistanke handler i samsvar med straffeloven § 139, mens de som velger å la være, bryter loven.

På den annen side er § 139 uttømmende, slik at straffeloven § 228 om legemsfornærmelse og § 229 første straffalternativ ikke omfattes. Tidligere i avhandlingen har jeg kommet frem til at "lettere klaps, lette klaps eller forsiktige klaps" ikke er tillatt som ledd i barneoppdragelsen. Slike klaps forekommer imidlertid, men er "bare" legemsfornærmelser, noe som viser at straffeloven § 139 ikke fanger opp alle tilfeller som er relevante i forbindelse med bekymringsmeldinger til barnevernet. Følgelig kan ikke § 139 sies å være hjemmel for lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere.

Forarbeidene³² presiserer dessuten at alternativet "er begått" "...relaterer seg til situasjoner hvor det kun er mulig å avverge *følgene* av den straffbare handlingen" og at avvergelsesplikten knytter seg til "...det tidspunktet hvor den straffbare handlingen eller dens følger ennå kan avverges..." En avvergelsesplikt er altså ikke det samme som en meldeplikt, noe som tilsier at vanlige borgere ikke har noen plikt etter straffeloven § 139 til å anmelde sine mistanker om at et barn mishandles til barnevernet.

Dersom et barn blir mishandlet kan det imidlertid være tale om gjentatt mishandling, slik at fremtidig mishandling også vil være en mulighet. En plikt til å melde i fra ved mistanke om fortsatt mishandling vil derfor kunne hjemles i straffeloven § 139 ettersom man da får en plikt til å avverge den videre mishandlingen av barnet. For at straffeloven § 139 skal kunne sies å hjemle en slik meldeplikt, må den på den annen side hjemle *alle tilfeller* av barnemishandling. Da den ikke hjemler de tilfeller hvor et barn *har blitt* mishandlet, *følgene* har inntrådt og det eksisterer *usikkerhet rundt omfanget* av mishandlingen, kan den ikke sies å hjemle en

³² Prop. 116 L (2009-2010) side 19

lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere. At legemsfornærmelser etter §§ 228 og 229 første straffalternativ ikke omfattes av § 139 underbygger dette. Straffeloven § 139 er dermed ingen mulig lovhjemmel.

3.4.4 Er barnas rettssikkerhet bedre ivaretatt i Sverige og Danmark?

En undersøkelse om fysisk og psykisk vold og overgrep mot barn og ungdom gjennomført av Synovate MMI for Redd Barna i desember 2006,³³ viser at årsakene til at vanlige borgere ikke melder i fra om mistanke om barnemishandling utført av voksne er usikkerhet og rykter, at de som selv har sett overgrep utført av voksne lovet ikke å si noe, og at folk ikke vil blande seg inn eller fordi andre allerede har meldt i fra. I tillegg går det frem av undersøkelsen at overgrep fra barn og ungdom ikke anses som seriøse nok. Derfor blir slike sjelden rapportert. Etter min mening kan en av grunnene være at norske borgere ikke har plikt etter loven til å melde i fra og således ikke tenker over konsekvensene av ikke å melde i fra. I så fall tyder dette på at barna i våre naboland har bedre rettssikkerhet enn våre barn.

Den svenske socialtjänstlagen³⁴ kap. 14 § 1 sier nemlig at ”Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmälda detta till nämnden”. Da ”Var och en” vil si alle, inkludert vanlige borgere, innebærer dette at alle svensker er gitt en oppfordring til å melde i fra til barnevernet dersom de mistenker eller får kjennskap til at et barn lever under uverdige forhold og følgelig trenger hjelp. Dette er riktignok bare en oppfordring. Den er likevel lovfastsatt og sender et signal om at man må tenke over viktigheten av å melde i fra, noe som igjen kan være med på å hindre at folk vegrer seg, slik nordmenn ofte gjør.

Av de svenske lovkommentarer³⁵ fremgår det videre at hva som ligger i ”kännedom” er at ”Anmälan bör göras inte endast vid vetskap om missförhållanden utan även i fall där det finns grundad anledning att misstänka sådana...” I Sverige bør det altså meldes i fra selv om man ikke vet med sikkerhet om det forekommer mishandling, jfr. at det heter videre ”Bevismåssigt synes alltså gränsen för anmälningsskyldighet enligt första respektive andra stycket böra bestämmas nedåt till området för det antagliga...” I og med denne lave terskelen viser den svenske lovgiver at barnemishandling tas på alvor og at loven er gitt med hensyn til barnas interesser, ikke ut i fra hensynet til foreldrene. Dette styrker barns rettssikkerhet. I Sverige gjelder i tillegg ikke oppfordringen til å melde i fra bare for tilfeller hvor barna blir mishandlet i hjemmet, men ”...även när fara för den unges hälsa eller utveckling föreligger utanför hemmet.” Norge har med andre ord mye å lære av vårt naboland i øst med tanke på å bedre barns rettssikkerhet.

Vårt andre naboland, Danmark, har gått enda et skritt videre. I den danske Lov om social service kap. 27 § 154 heter det at ”den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre oppdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen”. I Danmark har altså befolkningen en *plikt* til å melde i fra til kommunen dersom de får kjenneskap til at et barn utsettes for omsorgssvikt av foreldre eller

³³ <http://www.reddbarna.no/soek?q=unders%c3%b8kelse+om+fysisk+og+psykisk+vold+og+overgrep+mot+barn+og+ungdom> (den øverste undersøkelsen)

³⁴ SFS 2001:453

³⁵ Fra internettversjonen til svensk Karnov

andre omsorgspersoner. Og etter dansk lovkommentar³⁶ er det på det rene at plikten gjelder "...ubetinget enhver..." Med en lovpålagt plikt er det fra lovgivers side med andre ord akseptert at man "blander seg inn" i andres liv og bryr seg om de små rundt seg.

"Underretningsplikten har sammenheng med, at der er en plikt for kommunen til at tilbyde rådgivning til familier, som på grund af særlige forhold må antages at have behov for det", heter det videre i den danske lovkommentar. I Danmark er således kommunens hjelpeplikt, i tillegg til meldeplikten enkelte profesjonsutøvere har i kraft av å utøve sitt yrke, gjort avhengig av at befolkningen melder i fra. Dette har således likhetstrekk med ordningen vi har i Norge, hvor barnevernet er avhengig av å få bekymringsmeldinger for å foreta seg noe. Forskjellen er imidlertid at folket har en plikt etter loven i Danmark, noe som fører til at flere tilfeller fanges opp der enn her.

At en bekymringsmelding ikke nødvendigvis alltid fører til tiltak fra kommunen viser imidlertid dette sitatet fra lovkommentaren: "En underretning medfører ikke, at kommunen bliver forpligtet til at iværksætte foranstaltninger." Selv om befolkningen altså er forpliktet til å melde i fra, er det til syvende og sist kommunen som avgjør om tiltak skal iverksettes eller ikke. En offentlig myndighet kan ikke blande seg inn i en familiekonstellasjon uten å ha grunnlag for det. Kommunen må derfor, i likhet med det norske barnevernet, vurdere hver enkelt sak for å avgjøre om det er tilstrekkelig grunnlag for videre forfølging.

Uansett fører en lovpålagt meldeplikt til at kommunene blir gjort oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra deres side. Slik vil en risikofamilie vanskeligere falle gjennom systemet, fordi det vil eksistere meldinger om familien. På denne måten skapes en trygghet, spesielt for barna, om at det vil være noen som ser dem og taler deres sak og prøver å hjelpe, noe som igjen gir barna den rettssikkerheten de fortjener. Det er med andre ord mye som taler for at en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere bør innføres i Norge. Det vil være et signal om at også vi vil ivareta barns rettssikkerhet på beste mulige måte. Men inntil da er konklusjonen at barnas rettssikkerhet er bedre ivaretatt i våre naboland Sverige og Danmark.

3.4.5 Statistikk som tilsier lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere

Det er som utgangspunkt vanskelig å si noe konkret om hvor mange, utenom barnets nærmere familie, som melder i fra til barnevernet om sin mistanke om barnemishandling. Barnevernsstatistikken viser at det i 2006 ble iverksatt drøyt 23 000 undersøkelser fra barneverntjenesten.³⁷ Foreldrene selv stod for 19 prosent av meldingene, mens andre nære familiemedlemmer representerte kun 3,5 prosent av meldingene. Naboer stod for 3 prosent av meldingene. Med andre ord, svært lave tall, noe som viser viktigheten av at vi som vanlige borgere må ta mer ansvar for barna rundt oss.

Jeg avslutter dermed med samme konklusjon som i artikkelen "Skal sladre hank selv ha bank?": "Ut fra antallet barn som lever med vold og overgrep i Norge i dag, kan det således være grunn til å tro at det er ganske mange både naboer og slektninger rundt omkring som sitter med mistanker, med grunn til å tro eller sågar med visshet om slike forhold, uten å varsle barneverntjenesten".³⁸

³⁶ Fra internettversjon av dansk Karnov

³⁷ Bendiksen, FAB 2008-3 side 5

³⁸ Bendiksen, FAB 2008-3 side 6

3.4.6 Håndheving og sanksjoner

For at en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere skal ha noen hensikt og virke etter sitt formål, altså senke mørketallene og følgelig få flere barn ut av en barndom preget av vold, er det hensiktsmessig å vurdere hvordan en slik plikt burde håndheves og om den burde sanksjoneres.

Det vil være vanskelig, om ikke umulig, å føre kontroll over hvem som melder i fra og hvem som ikke melder i fra, noe som taler for at å ha en straffesanksjonert meldeplikt vil være uhenktsmessig. Hvis vi får en lovbestemmelse som slår fast en plikt for enhver til å melde i fra uten noen form for straff, kan det være allmennpreventivt nok i seg selv. Det kan øke bevisstheten om viktigheten av å melde i fra, noe folk flest nok ikke tenker så mye over. Ofte tenker man gjerne at det er andre som står barnet nærmere enn en selv og som skal og bør melder i fra. Man har med andre ord lett for å skyve ansvaret over på f.eks. barnets tante, besteforeldre eller lærere. Dessuten kan det argumenteres med at en straffesanksjonert plikt for borgerne til å melde i fra kan virke mot sin hensikt. Skal man pålegge borgerne en så viktig oppgave som en *plikt*, risikerer man at en straffesanksjon blir å anse som skremselspropaganda fremfor hjelp til barna. En plikt vil, etter alt å dømme, fungere best og gi folk en lavere terskel for å melde i fra, dersom man ikke straffes hvis man lar være. Det er slik det gjøres i Danmark, så hvorfor skulle det ikke fungere slik også i Norge? Derfor bør en eventuell norsk pliktbestemmelse plasseres i f.eks. sosialtjenesteloven slik som i nettopp Danmark, eller i barnelova. Ikke i straffeloven. Et krav om begrunnet mistanke bør likevel innføres, både for å forhindre at folk melder i fra om "alt mulig" fordi de er uenige med hvordan andre foreldre oppdrar, og for å hindre at folk melder i fra bare for å ha gjort det.

I dyrevelferdsloven³⁹ § 5 har vi dessuten en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere ved mistanke om dyremishandling. Der heter det nemlig at "Enhver som har grunn til å tro..." at et dyr mishandles eller utsettes for alvorlig omsorgssvikt, "...skal snarest mulig varsle Mattilsynet eller politiet". Bestemmelsen er altså en pliktbestemmelse.

Poenget med å nevne dyrevelferdsloven her er at intensjonen med denne var mer "...effektivt å kunne forebygge store lidelser hos dyr som følge av manglende tilsyn og stell...", jfr. lovens forarbeider.⁴⁰ Hvorfor skal vi ikke da kunne ha en tilsvarende bestemmelse om barnemishandling? Etter min mening er det ikke rimelig at dyr skal ha bedre rettssikkerhet enn barn. En pliktbestemmelse lik den i dyrevelferdsloven med noe av den samme begrunnelsen, tror jeg følgelig kan være en mulig måte å utforme en eventuell lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere på.

Konklusjonen på dette kapitlet er derfor at det bør innføres en generell meldeplikt for vanlige borgere til barnevernet ved mistanke om at et barn mishandles.

³⁹ Lov 19. juni nr. 97 2009, Lov om dyrevelferd

⁴⁰ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) side 30, pkt. 2.2.3.4

4 – Oppussingsprosjekter, nytenkning og spesialisering – bare slik kan våre unge samfunnsmedlemmers rettssikkerhet bli bedre

4.1 *Historier fra virkeligheten – lovverkets skyggeside*

4.1.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg presentere ulike historier fra virkeligheten for å vise hvor ille det kan gå når offentlige instanser, profesjonsutøvere, familie og andre svikter barn som opplever vold og annen form for omsorgssvikt. Jeg vil særlig trekke frem Christoffer-saken og Alvdal-saken. I tillegg vil jeg nevne andre saker av interesse der dette passer inn, dog ikke i like stort omfang. Dette vil belyse svakhetene ved systemet vi har i dag, noe som i punkt 4.5 får meg til å se nærmere på hva som bør endres og hvordan. I tillegg vil historiene fra virkeligheten belyse viktigheten av å melde i fra både ved *vage* og mer *konkrete* mistanker om barnemishandling.

4.2 *Historien om Christoffer Kihle Gjerstad*

4.2.1 Utgangspunkt

Historien om Christoffer er av det ekstreme slaget. Likevel mener jeg det er viktig å vie saken oppmerksomhet nettopp fordi den viser så tydelig hvor ille det kan gå når absolutt alle som hadde noe med den lille gutten å gjøre, sviktet.

Christoffer levde en relativt bekymringsløs tilværelse sine første leveår. Med kjærlige foreldre, besteforeldre og til og med oldeforeldre like i nærheten, var det ingen som kunne forestille seg hvilken skjebne den lille gutten kom til å få.

Idyllen slo sprekker da foreldrene skilte lag, oldeforeldrene døde og moren etter hvert fikk ny kjæreste.

Christoffer fikk diagnosen ADHD og stefaren flyttet inn til ham og moren etter kort tids bekjentskap. Med stefaren kom også strengere grenser. Tv-spillet som alltid hadde stått i stua ble plassert på Christoffers soverom og Christoffer måtte være på rommet sitt fra barne-tv var slutt og til han skulle legge seg presis klokka åtte. Kveldsmaten ble følgelig inntatt der. Innen klokka ni måtte han ha sovnet.

Med tiden begynte Christoffer å få synlige sår på kroppen og han endret personlighet, han ble en skygge av seg selv. Og sakte men sikkert ble guttens biologiske far skjøvet ut og forsvant helt fra hans liv.

4.2.2 Begynnelsen på slutten⁴¹

Livet til Christoffer skulle vise seg å bli vanskeligere. Skadene ble bare flere, og mor og stefar skyldte på ADHD-diagnosen. De mente den gjorde den lille gutten så oppspilt og aggressiv at han skadet seg selv. Dette fikk de tilsynelatende gjennomslag for hos de profesjonelle aktørene som ble involvert i Christoffers liv, ettersom medisindosene stadig økte.

Altså, ingen spørsmål ble stilt fra helsepersonell. Bupa, barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling, møtte aldri noen andre enn mor og stefar, ikke engang Christoffer, hovedpersonen selv. Jeg spør meg hvor hensynet til barnets beste er og hvordan Bupa kunne skrive ut resepter på medisiner kun basert på telefonsamtaler med mor og stefar uten å undersøke barnet og gjøre egne vurderinger. Bupa er med andre ord bare en av mange instanser som sviktet Christoffer.

Av lærerne fikk Christoffer til tider spørsmål om hvordan skadene hadde oppstått, men de fikk avvikende svar fra gang til gang. Lærerne skulle dermed, slik de er forpliktet til etter den tidligere nevnte oppl. § 15-3 første ledd, meldt i fra om sin bekymring til barnevernet. I stedet tok de bekymringen opp med mor og stefar og følgelig ble ingen andre varslet.

En kveld moren badet Christoffer begynte plutselig den lille guttens hode å riste ukontrollert. Hun ble bekymret, men la Christoffer som vanlig og avventet situasjonen til dagen etter, fremfor å dra på legevakta med en gang. I ettertid har kollegaer av stefaren fortalt at han filmet Christoffer den kvelden for så å vise den til kollegaene dagen etter. Her har vi etter min mening et bevis på hvor viktig det er å få en lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere. For selv om kollegaene ble rystet både over det de fikk se, og over sin kollega, var det ingen av dem som reagerte, selv om de nok i sitt stille sinn skjønnte at noe ikke stemte. Det var først under rettssaken, flere år etter Christoffers død, at noen av kollegaene brøt tausheten.

På skolen dagen etter møtte Christoffer opp med store hevelser i tinningen, hvorpå assistenten spurte hvordan de hadde oppstått. Christoffer svarte at han fikk et hvitt pulver av stefar og ble helt ”ploppetiplopp” i hodet etterpå. I tillegg hadde han sår langs ryggraden og hud som var skrellet av. I avhør gjort med stefaren etter Christoffers død kom det frem at dette hvite pulveret var bruspulver som Christoffer hadde fått i en bursdag. Jeg går imidlertid ut fra at enhver voksne person vet at man ikke blir ”ploppetiplopp” i hodet av bruspulver.

Kvelden denne dagen var moren på jobb da hun fikk en telefon fra stefaren om at Christoffer hadde slått seg to ganger og var blodig. På spørsmål om hvorfor ikke stefaren brakte gutten til sykehus, svarte han at det ville være litt kinkig å bringe han dit ettersom han ikke var faren til gutten. Dette kommer fra ham som tok total kontroll både over oppdragelsen og medisineringen av gutten og som av lagmannsretten⁴² ble oppfattet som den ansvarlige for oppdragelsen.

Da moren kom hjem hadde ikke Christoffer blitt bedre. Etter hvert dro de på legevakta i Tønsberg. På sykehuset ble imidlertid legen som behandlet Christoffer så fascinert av hoderistningen som medisinsk fenomen, at han ikke ofret mulig mishandling en tanke. I tillegg hadde legene en hypotese om at Christoffer hadde hatt et epileptisk anfall. En hypotese som ble til på bakgrunn av samtaler med mor og stefar. Selv om gutten også hadde blått øye,

⁴¹ Gangdal, 2010 side 98-105

⁴² LA-2008-179127 side 3 i begynnelsen av lagmannsrettens redegjørelse

hevelser, blodrødt øyeeple, størknet blod i munnviken og svarte greit på alle spørsmål utenom hvordan skadene hadde oppstått, ble ikke mulig mishandling ofret en tanke.

Legen var altså ikke tilbakeholden med å melde i fra om sin mistanke på grunn av taushetsplikten. Grunnen var rett og slett at han ikke var oppmerksom, til tross for at han etter loven er pålagt å være det. Dette viser viktigheten av at helsepersonell er på vakt hver gang de får inn et skadet barn til behandling. Helsepersonell må *hele tiden* være åpne for at skadene barnet er påført skyldes en voksens hånd.

4.2.3 Christoffers siste døgn

Det skulle vise seg at Christoffer ikke fikk oppleve mer enn en drøy måned av 2005. 2. februar var han hjemme fra skolen nok en gang, fordi han var svimmel og kastet opp. Moren var hjemme med ham. Senere på kvelden ville imidlertid moren gå en liten tur ettersom hun hadde vært inne med Christoffer hele dagen. Christoffer var da hjemme alene med stefar. En tid etter at moren hadde kommet hjem, gikk både hun og stefar inn på Christoffers rom, hvor han hadde ligget hele kvelden. Der fant de ham livløs i sengen sin.

Dødsårsaken er inntatt i lagmannsrettsdommen. Det heter blant annet, etter referat fra obduksjonsrapporten, at "...Det er påvist en alvorlig hodeskade. Denne kan ha oppstått som følge av stump vold enten ved slag med, eller ved fall mot stump gjenstand. Det synes lite trolig at hodeskaden skal være utløst av et epileptisk anfall med kramper...Skaden i venstre tinning er relativt fersk. Mønsteret i hudavskrapene kan være forenlig med støt/trykk mot veggen i barneværelset, idet mønsteret ligner mønsteret i tapetet..." (LA-2008-179127 side 4). Et mønster som krever en kraft mot veggen på mellom 50-90 km/t.⁴³ I tillegg går det frem at Christoffer hadde et "...17 cm langt skallebrudd som forløp fra venstre tinningsregion og ned i venstre midtre skallegrup samt i issebenet, bakover til bakhoderegionen..." (LA-2008-179127 side 4 og 5).

Christoffer fikk en så lite verdig avslutning på livet noen kan få. Bare 8 år gammel opplevde han det grusomste et barn kan oppleve, kraftig vold fra en tillits- og omsorgsperson over lengre tid som til slutt endte med døden. Ikke bare måtte han hanskes med ADHD og overmedisinering, han levde også i frykt for hva stefar kom til å gjøre neste gang.

Denne saken er ikke bare historien om en liten gutt som håpet noen ville forstå før det var for sent, det er også et tragisk og ekstremt eksempel på hvor ille det kan gå når folk går med mistanker om at ting ikke er som de skal være, uten å gå videre med dem. Historien viser hvor viktig det er å ta tak i mistanker om barnemishandling på et tidlig stadium, og ikke kontakter en av foreldrene før man melder i fra til myndighetene dersom man får indikasjoner på at skadene på barnet er oppstått i hjemmet.

Stefaren ble dømt til åtte års fengsel for å ha mishandlet Christoffer til døde.

⁴³ Gangdal, 2010 side 157

4.3 *Alvdal-saken*⁴⁴

Alvdal-saken er en annen trist historie fra virkeligheten, hvor fire små barn ble utsatt for grove seksuelle overgrep, dels fra sin egen mor og stefar, dels fra andre voksne, med egne foreldre som tilskuere. Alle de involverte er i dommen⁴⁵ anonymisert, herunder de hovedtaltale, et tidligere samboerpar N01 og N02, et annet samboerpar N03 og N04, samt en mann N05.

Etter at forholdet mellom N01 og N02 tok slutt, fant N02 et kamera med en film som viste at N01 forgrep seg på N02s autistiske datter. N02 fortalte om denne både til sin venninne, den tidligere barnevernlederen i kommunen, samt jentas biologiske far. I stedet for å ta affære selv, anbefalte barnevernlederen N02 opp til flere ganger å melde i fra til politiet, noe hun aldri gjorde. Jentas far anmeldte heller aldri noe til politiet.

I tillegg, noen år før N01 kom inn i barnas liv og N02 fortsatt var gift med barnas far, sendte N02s andre datter fra et tidligere forhold og som bodde i en annen kommune, en bekymringsmelding til barnevernet. Hun var bekymret for hvordan hennes halvsøsken (dvs. to av de fire barna som er fornærmede i denne saken) hadde det hos moren og hennes stefar, som utsatte henne for alvorlige voldshandlinger da hun bodde sammen med dem, uten at N02 grep inn. Dessuten var hun bekymret fordi begge brukte betydelige mengder hasj da hun bodde sammen med dem.

Av dommen side 10 går det frem at ”Bekymringsmeldingen er bekreftet mottatt av barnevernet, men den saksbehandleren som vurderte saken for barnevernet, opplyste i dokumenter i saken, at han ikke fikk lov av barnevernet... å ta kontakt med (henne) fordi hun bare var 15 år” (min parentes). Barnevernet ble med andre ord gjort oppmerksom på at barna mest sannsynlig levde under uverdige forhold, uten å gjøre noe. ”Barneverntjenesten har spesielt ansvar for å søke avdekket omsorgssvikt, adferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og sette inn tiltak i forhold til dette” heter det i bvl. § 3-1 andre ledd. Hadde barnevernet grepet inn på dette stadiet er det mye som tilsier at de grove seksuelle overgrepene som barna ble utsatt for da N01 flyttet inn hos N02 kunne vært forhindret.

Overraskende er det også at saksbehandleren som mottok denne bekymringsmeldingen ikke kunne kontakte datteren til N02 fordi hun var for ung. Dette tyder på at systemet med meldinger til barnevernet er forbeholdt de voksne, og ikke større barn, selv ikke når barnet melder i fra sammen med sin voksne støttekontakt.⁴⁶ At barnevernlederen dessuten fikk vite om filmen med overgrepet uten å gjøre noe, er meget kritikkverdig. Man kan lure på hvorfor hun ikke tenkte på barna og deres rettssikkerhet, slik hun er pålagt etter bvl. § 4-12 bokstav c).

I stedet endte det med et stort antall film- og bildemateriale av overgrep av fire barn, alle under 14 år, avhør av barn som fortalte om foreldre som tvang dem til å utøve seksuelle handlinger med voksne mennesker, og en hverdag hvor det etter hvert ble ansett som normalt at barna gikk nakne og/eller halvnakne rundt i huset.

⁴⁴ <http://www.dagbladet.no/2011/01/27/nyheter/overgrep/innenriks/pedofili/15211262/> (noen av svikene fra det offentlige som kom frem under rettssaken)

⁴⁵ TNOST-2010-153052

⁴⁶ Dommen side 9

I tillegg går det frem av dommen, under rettens redegjørelse for straffutmålingen, at det ble vektlagt "...at etter at N01 flyttet inn hos N02 ble to dobbeltsenger skrudd sammen til en stor seng. Etter rettens oppfatning var formålet med dette blant annet å ha "...seksuell omgang med barna". Dessuten ble barna pålagt "taushetsplikt". Dette førte, som retten sier på samme side, til "...at barna har tatt på seg et medansvar for hans overgrep og båret inni seg i lang tid det de har vært utsatt for uten å greie å be om hjelp..."

Ikke før den ene hovedtiltale, N01, sendte inn bilder til barnevernet som viste at N02 forgrep seg mot barn, ble denne saken brakt frem i lyset.

4.4 *Christoffer-saken og historien fra Alvdal – bare to av mange*

I en artikkel i Aftenposten sier barnevernskonsulent Ole Martin Hejll at Alvdal-saken bare er "...toppen av isfjellet".⁴⁷ Han forteller videre at han kan ramse opp minst ti saker fra hele landet av samme alvorlighetsgrad som Christoffer-saken og Alvdal-saken. På den annen side sier leder i Barnehuset i Oslo, Astrid Johanne Pettersen, at det er få barn som utsettes for overgrep i forhold til antall barn i Norge. Det alvorlige mener hun, "...er om de som blir utsatt for dette ikke får hjelp". Men hun er enig i at det finnes mange alvorlige saker. Videre forteller hun at utfordringen er hvordan man skal forholde seg til det barna forteller, om det er sant, og legger til "...Dessverre ser vi altfor mange eksempler på at det *er* sant".

Jeg har funnet mange artikler som omhandler voksne som har mishandlet sine egne barn eller andre barn de har vært sammen med. Ett eksempel er en 22 år gammel mann fra Nord-Norge som ble dømt for å ha mishandlet sin 1 år og 9 måneder gamle baby. Blant annet skal babyen ha fått brudd i overarmen og i lårbeinet.⁴⁸ Et annet eksempel er en kvinne i 30-årene som måtte sone to år i fengsel og betale hver av sine to stebarn 60.000 kr i oppreisning for å ha mishandlet dem over en periode på sju år.⁴⁹ Hun skal blant annet ha "...slått og sparket stebarna...ha slått gutten på tissen og på rumpa, og truet begge to med kniv. Hun skal også ha truet med å drepe barna hvis de fortalte om mishandlingen til faren". Videre skal jenta ha blitt slått med en vedkubbe, "...og hun skal ha blitt tvunget til å spise mat kvinnen hadde spyttet i". Et siste eksempel er artikkelen "Forgrep seg på 8-åring, dømt til 20 måneder i fengsel".⁵⁰ Overgrepet ble avdekket da jenta var i dommeravhør pga. et annet overgrep, foretatt mot henne av en nær slektning. Det går frem av artikkelen at overgrepet skjedde "...heime hos venninna en gang de lekte gjemsel. Den da nær 18 år gamle broren (til venninnen) gikk inn i leiken og forgrep seg på jenta til hun fikk slitt seg løs" (min parentes). Retten fremholdt at dette er et "...grovt seksuelt misbruk av ei åtte år gammel jente, i en situasjon hvor hun forventer å være på trygg arena, men ble overrumplet og holdt fast under lek..." Artikkelen avsluttes med at jenta nå går i terapi med fokus på traumebehandling og at hennes "...daglige funksjonsnivå er hemmet som følge av de overgrep hun har vært utsatt for".

⁴⁷ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4017753.ece>

⁴⁸ <http://www.an.no/nyheter/article5474773.ece>

⁴⁹ <http://www.ringblad.no/nyheter/article4364012.ece>

⁵⁰ <http://www.rbnett.no/nyheter/rettssalen/article303240.ece>

4.5 Svakheter ved systemet vi har i dag og forslag til endringer

4.5.1 Innledning

Som overskriften indikerer skal jeg i dette kapitlet redegjøre for svakheter ved systemet rundt barns rettssikkerhet. Det må imidlertid sies at det har blitt gjort, og gjøres mye for å bedre barnas rettssikkerhet. Blant annet har lovgiver endret barnelova §§ 30 og 48, slik at nulltoleransen angående mishandling som ledd i barneoppdragelsen har blitt tydeliggjort. I tillegg har lovgiver gitt en relativt lav terskel både for å melde i fra om mistanke om barnemishandling til barnevernet, og for inn gripen etter barnevernloven.

Det er imidlertid noe arbeid som gjenstår for å sikre barna den tryggheten de fortjener i møte med lovverket. Blant annet har Sverige en lovpålagt *oppfordring* om å melde i fra med sine mistanker om at et barn mishandles, mens det danske folk er gitt en lovpålagt *plikt* til å gjøre det samme. Barns rettssikkerhet synes således å være bedre ivaretatt i våre naboland, noe jeg mener er betenkelig.

En lovpålagt meldeplikt for vanlige borgere er selvsagt ikke det eneste tiltaket som gjenstår for å bedre barns rettssikkerhet, men jeg tror det ville ha vært et av mange steg i riktig retning. Dessuten tror jeg en slik plikt vil henge sammen med hva slags signal lovgiver sender ut til folket generelt.

4.5.2 Dyrevelferden vis a vis barnevelferden

Som jeg nevnte under punkt 3.4.6, sier dyrevelferdsloven § 5 at ”enhver” som har ”grunn til å tro” at et dyr mishandles ”skal” melde i fra til politiet eller mattilsynet.

Dyra er ikke bare beskyttet av dyrehelsepersonell, men også av hver enkelt av oss. Dyra har dermed den samme beskyttelse hos vanlige borgere som hos profesjonsutøverne. Vanlige borgere har imidlertid ikke den samme plikten når det gjelder mistanke om *barnemishandling*. For de tilfellene eksisterer det kun en *rett* for vanlige borgere til å melde i fra anonymt til barnevernet, men dette er altså opp til den enkelte.

Det må nevnes at varsling om dyremishandling bare skal skje dersom man har en ”begrunnet mistanke” om at mishandling foregår, det er ikke meningen at det skal varsles om ”mindre alvorlige forhold”.⁵¹ At dyr har en slik beskyttelse er selvfølgelig bra og gir et signal fra lovgiver om at dyrevelferd er noe som skal settes høyt. Men hva med barnevelferden? Det grunnleggende prinsippet i barnereetten er hensynet til barnets beste. Men når lovgiver har gitt dyr beskyttelse fra vanlige borgere, i tillegg til profesjonsutøverne, og barna ikke er gitt den samme beskyttelsen, mener jeg at barnevelferden ikke er god nok og således at dette er en stor svakhet ved systemet vi har i dag.

⁵¹ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) side 31

4.5.3 En egen straffebestemmelse om barnemishandling

I en artikkel fra NRK på nett⁵² går det frem at voksne som skader andre voksne får mye strengere straff enn foreldre som mishandler eller dreper sine egne barn. Mitt spørsmål er da: Er voksne bedre beskyttet av dagens regelverk enn det barn er?

NRK har gått igjennom 75 voldsdommer fra lagmannsrettene de siste ti årene, og funnet at de som får den aller laveste straffen er foreldre som mishandler småbarn. Som ett eksempel nevnes i artikkelen at en tre måneder gammel baby døde etter knusningsskader i hodet, store blødninger og over 10 beinbrudd som et resultat av mishandling i to uker. Foreldrene ble dømt til fire år i fengsel. Til sammenligning døde en voksen kvinne av lignende skader, hvorpå kjæresten ble dømt til 12 års forvaring. Dette tilsier med andre ord at voksne er bedre beskyttet av dagens regelverk enn det barn er. Professor i straffeprosess, Ragnhild Hennum, er intervjuet og hun sier at ”Den kraften du må bruke for å skade et lite barn alvorlig, ofte er mindre...” og at dette kan være en årsak til at det gis lave straffer til de foreldrene som mishandler barna sine.

Dette betyr at foreldre ofte dømmes etter strl. § 228 om legemsfornærmelse eller etter et av straffalternativene i § 229 om legemsbeskadigelse, og altså etter de samme kriteriene som folk som skader voksne mennesker, selv om det skal mer kraft til for å forårsake alvorlig skade hos et voksent menneske. Det kan således føre til at en voksen som har påført en annen voksen en brukket nese, og en forelder som har mishandlet barnet sitt slik at barnet er påført varige mén, eks. hjerneskkade forårsaket av shaken baby syndrom,⁵³ får samme straffen.

Et tiltak jeg mener kan være fornuftig å vurdere for å unngå slike uheldige og urettferdige situasjoner, er å innføre en egen bestemmelse i straffeloven om barnemishandling. Ettersom det skal mindre til for å forårsake skade på barn, samtidig som barnemishandling bedømmes etter de samme kriteriene som for mishandling av voksne, vil aldri straffen for å mishandle et barn til døde bli lenger enn 8 års fengsel slik strl. § 229 tredje straffalternativ lyder. Således vil mishandling uten døden til følge bli dømt etter en relativ lav terskel.

Positivt er det derfor å lese slutten av artikkelen ”Voldelige foreldre beholder omsorg”.⁵⁴ Justisdepartementet varsler nemlig ”...skjerpede straffer for vold mot barn”, og statssekretær Astri Aas-Hansen ”...sier situasjonen slik den er nå, er uakseptabel”. Den norske lovgiver er følgelig i gang med et godt tiltak i veien mot bedret rettssikkerhet for barn.

4.5.4 Foreldre på rømmen fra barnevernet – bedret samarbeid kommunene imellom

NRK på nett skriver i en artikkel at foreldre som utsetter barna for vold og annen omsorgssvikt, flytter fra kommune til kommune for slik å slippe å havne i barnevernets søkelys. Som ordføreren i Meland, Nils Marton Aadland, sier ”De er kort og godt på rømmen fra barnevernet”.⁵⁵ Hvordan skal man da klare å oppdage risikofamilier og avdekke barndom fylt med omsorgssvikt?

⁵² <http://nrk.no/nyheter/norge/1.6969625>

⁵³ http://www.kolikk.net/Nor/shaken-baby-syndrome_nor.asp

⁵⁴ <http://nrk.no/nyheter/norge/1.6973171>

⁵⁵ <http://nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7259008>

På bakgrunn av at mange kommuner har for få ansatte på barnevernkontorene, sendte Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ut en pressemelding 5. oktober 2010 med overskriften ”Krafttak for de mest utsatte barna – barnevernspakke på 390 millioner”.⁵⁶ Pengene skal brukes til å ansette flere folk slik at barna får tilstrekkelig omsorg fra voksne tillitspersoner. Dermed skal pakken sørge for at de mest utsatte barna får den hjelp og oppfølging de trenger fra barnevernet, både det kommunale og det statlige.

Bevilging av penger er imidlertid ikke nok i arbeidet med å bedre barns rettssikkerhet. Ettersom det er et problem at foreldre rømmer fra barnevernet, og at det tydeligvis er enkelt å gjøre det, er vi avhengig av et system hvor kommunene samarbeider seg imellom. Dette kan f.eks. gjøres ved at barnevernet automatisk sender saksdokumentene om en risikofamilie til den nye bostedskommunen, altså ”varsler” om at familien kommer, slik at kommunen og barnevernet er oppmerksomme på det. Slik vil barna slippe at saken deres havner i arkivet. I dag kreves imidlertid at foreldrene samtykker for at en sak skal kunne overføres fra en kommune til en annen, så sant bekymringen ikke er alvorlig. Problemet da er at ”...det fort kan gå tid før den nye kommunen får områdd seg og kan sette inn tiltak...det er en treghet i systemet”, sier Ole Martin Hejll.⁵⁷ Han sier videre at det trengs ”spesialisering” ettersom oppgavene i barnevernet er så varierte. Et team bestående av ulike profesjonsutøvere, slik som psykologer, barnevernspedagoger og jurister, ville gitt en bedre faglig styrke til hver sak før det konkluderes.

4.5.5 Spesialiserte dommere

På bakgrunn av at voksne som mishandler barn dømmes etter de samme kriterier som voksne som skader andre voksne, er mitt inntrykk at det er for lite *konkret* kunnskap om hvordan saker om barnemishandling skal håndteres. Et tiltak for å bedre dette kan være å se til England, som opererer med familiedomstoler hvor utelukkende familiesaker blir behandlet.

Vi har imidlertid etter min mening et velfungerende tre-instans system i Norge. Et annet forslag kan være at dommerne spesialisere seg i større grad, slik at man i en sak for retten om barnemishandling kan få en sak behandlet av en dommer som er spesialist på barnerettens område og har inngående kunnskap om barnemishandling. På denne måten tror jeg man lettere kan skille mellom voksenmishandling og barnemishandling og følgelig få avgjørelser som føles mer rettferdig. Men dette forutsetter at lovgiver innfører en egen bestemmelse i straffeloven om barnemishandling, jfr. punkt 4.5.3.

4.5.6 Inkludering av øvrig familie

Det synes også å være et problem at barnvernet blir oppfattet som en instans ”ingen foreldre vil ha noe med å gjøre”. Et tiltak som kan innføres i alle landets kommuner, for å fjerne denne skepsisen, er familieråd. Her skjer det en inkludering av nærmeste familie, også barna, for å finne en løsning som er best for barnet. Blant annet sørges det for at andre familiemedlemmer er villige til å stille opp når foreldrene trenger avlastning. Et eksempel på hvor dette fungerer er Konfliktrådet samarbeid med barnevernet i Kristiansand.

⁵⁶ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2010/pm-1211111.html?id=619703>

⁵⁷ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4016427.ece>

4.5.7 Obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved plutselig barnedød

Ved plutselig barnedød er det i Norge ikke vanlig at politiet automatisk etterforsker dødsfallet eller undersøker åstedet, med mindre det blir meldt i fra om at dødsfallet er mistenkelig. 1. november 2010 ble det innført et tilbud med åstedundersøkelse til foreldre ved plutselig barnedød hos barn mellom 0-3 år.⁵⁸ Dette viser at regjeringen har tatt et viktig steg i arbeidet med å bedre barns rettssikkerhet. Foreldrene velger imidlertid selv om de vil benytte seg av tilbudet.

Obligatorisk dødsstedsundersøkelse er dermed et tiltak jeg mener vi bør innføre for å kunne avdekke flere tilfeller hvor barn mishandles til døde. Grunnen til at vi ikke har en slik obligatorisk undersøkelse er fordi dette kan krenke Grunnloven⁵⁹ og EMK⁶⁰ art. 8 om privatlivets fred. Statssekretær Astri Aas-Hansen sier i en artikkel på VG-nett⁶¹ at en kombinasjon av meldeplikten til helsepersonell og politiets etterforskningsplikt vil sikre barnas rettssikkerhet. Dette fordi hun ikke tror "...rettsmedisinere mener at man skal trenge seg inn til et foreldrepar som har opplevd at barnet deres har dødd". Problemet er at man, hvis det skal være opp til foreldrene å avgjøre om en dødsstedsundersøkelse skal finne sted, ikke vil kunne avsløre om barnet er utsatt for mishandling fra egne foreldre. Følgelig blir poenget med dødsstedsundersøkelse borte. Dessuten er det ikke alle profesjonsutøvere med lovpålagt meldeplikt som faktisk melder i fra, og dermed får ikke politiet etterforsket, og følgelig får man ikke avdekket mulig barnemishandling. Som lederen for Stine Sofies stiftelse,⁶² Ada Sofie Austegard, sier i den samme artikkelen: "Flere saker blir henlagt fordi bevisene er borte. Vi overser at voksne hender også kan være drapsvåpen".

Det må i denne sammenheng nevnes at det er et lovforslag ute på høring om en eventuell innføring av etterforskningsplikt for politiet ved alle uventede barnedødsfall hos barn mellom 0-18 år.⁶³ Blir dette forslaget noe av, vil dette bedre barns rettssikkerhet betraktelig. I tillegg kan det ha en forebyggende effekt i den forstand at foreldre som mishandler er klar over at de risikerer etterforskning hvis mishandlingen fører til at barnet dør.

4.5.8 Konkrete tiltak som har bedret barnas rettssikkerhet

Det er ikke slik at barnas rettssikkerhet i Norge er dårlig, selv om det etter min mening gjenstår en del arbeid for å gjøre den enda bedre. Noen av tiltakene som har blitt gjort i arbeidet med å bedre barns rettssikkerhet er f.eks. alarmtelefonen for barn og unge⁶⁴ hvor barn og unge som opplever noe vondt, vet om noen som gjør det eller som bare trenger en voksen å prate med, kan ringe.

Et annet tiltak er opprettelsen av det landsdekkende Barnehuset. Dette er et sted hvor barn og unge som har opplevd vold eller seksuelle overgrep fra voksne kan komme, og hvor dommeravhør, medisinsk behandling, møte med psykolog, møte med jurist o.l. foregår på ett

⁵⁸ <http://www.sb.no/nyheter/jeg-tenkte-med-en-gang-at-han-var-tatt-av-dage-1.5768705>

⁵⁹ 1814 Kongeriget Norges Grundlov 17de Mai 1814

⁶⁰ Den europeiske menneskerettskonvensjon, Roma 4. november 1950

⁶¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldrevold/artikkel.php?artid=10005126>

⁶² Stiftelse som jobber for bedret rettssikkerhet for barn

⁶³ <http://www.barneombudet.no/horingsuttalelser/2011/forslag-om/>

⁶⁴ Telefon: 116111

og samme sted, slik at barnet slipper å forholde seg til mange ulike steder i tillegg til å takle det vonde det har gått igjennom.

Myndighetene har også lansert et nettsted⁶⁵ som blant annet gir en oversikt over hvordan man skal gå frem i møte med barnevernet. Dette er et brukervennlig og oversiktlig nettsted hvor man kan finne nødvendig informasjon om barnevernet.

I tillegg har jeg nevnt pengene som er bevilget av regjeringen til styrking av både det kommunale og det statlige barnevernet, og innføringen av frivillig dødsstedsundersøkelse ved brå og uventet barnedød, hvor det nå er et forslag ute på høring om å gjøre dette til en plikt for politiet.

5 – Det norske lovverket sett i sammenheng med barnekonvensjonen

5.1 Innledning

Da barnekonvensjonen ble ratifisert av Norge i 1991, var det ikke aktuelt med en aktiv inkorporering av den i det norske lovverket. Det ble vurdert om man skulle inkorporere, men ”Regjeringen var enig med utvalget og flertallet av høringsinstansene om at man på det tidspunkt burde begrense seg til å inkorporere de tre såkalte hovedkonvensjonene (Den europeiske menneskerettskonvensjon, den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter) med protokoller, men uttalte at man ville komme tilbake til spørsmålet om inkorporering av barnekonvensjonen.”⁶⁶ Ikke før åtte år senere, i 1999, ble det nedsatt en arbeidsgruppe for å vurdere hvordan dette skulle gjøres.

I 2003 ble BK med tilleggsprotokoller en del av norsk lov, og endringen ”...innebærer at barnekonvensjonen og tilleggsprotokollene gjelder som norsk lov i den utstrekning de er bindende for Norge. Det følger videre av menneskerettsloven § 3 at bestemmelsene i konvensjonen og protokollene vil gå foran bestemmelser i annen norsk lovgivning dersom det skulle oppstå motstrid mellom regelverkene.”⁶⁷ Inkorporeringen førte også til endringer i en del norske interne lovregler.⁶⁸ Deriblant straffelovens bestemmelser om barnepornografi, forvaltningslovens regler om mindreåriges rettsstilling og barnevernlovens regler om plassering av barnet utenfor hjemmet og reglene om at barnas mening skal tillegges vekt når de har nådd en viss alder.

I dette kapitlet skal jeg se om norsk lovgivning på barnerettens område harmonerer med barnekonvensjonen, herunder barnekonvensjonen art. 19. Hovedkilden er Karl Harald Søvig's utredning fra 2009.⁶⁹ Lovene jeg vil gå nærmere inn på er barnelova, straffeloven og barnevernloven, da det er disse jeg i hovedsak har gått igjennom i denne avhandlingen.

⁶⁵ www.barnevernet.no

⁶⁶ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) (endringslov) side 7 kap. 2

⁶⁷ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) (endringslov) side 63 kap. 10.6

⁶⁸ Besl.O.nr.108 (2002-2003) kap. I, III og V

⁶⁹ http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barn_og_ungdom/fns_barnekonvensjon/forholdet-mellom-fns-barnekonvensjon-og-.html?id=578239

5.2 Barnekonvensjonen art. 19 sett i sammenheng med utvalgte norske lovregler

5.2.1 Barnekonvensjonen art. 19

“States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures...” for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, “injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child”, jfr. barnekonvensjonen art. 19 nr. 1 (min kursivering). Staten har altså forpliktet seg, jfr. ”shall”, til tiltak for å sikre at barn ikke mishandles og utsettes for omsorgssvikt av foreldre eller andre omsorgspersoner. Dette innebærer blant annet at staten i lovverk, og forvaltningen ellers, må ha regler som ivaretar hensynet til barnets beste.

Videre, jfr. nr. 2, ramses opp eksempler på hva slike tiltak *bør* inkludere: “...the establishment of social programmes to provide necessary support for the child and for those who have the care of the child..., men også andre former for forebygging, slik som “...reporting, referral, investigation, treatment and follow-up of instances of child maltreatment described heretofore, and, as appropriate, for judicial involvement.” Staten bør med andre ord ha så mange nødvendige og tilgjengelige tiltak som mulig for å gi barna best mulig rettssikkerhet, både før et barn mishandles, men også etter at mishandling er avdekket.

5.2.2 Barnelova, straffeloven og barnevernloven – i tråd med barnekonvensjonen art. 19?

For å avgrense avhandlingens rekkevidde vil jeg i hovedsak nevne de bestemmelser som er nevnt for øvrig i denne avhandlingen.

I 2005 kom den tidligere nevnte Høyesterettsdommen som godtok ”lettere klaps” som del av barneoppdragelsen.⁷⁰ Dette førte til en lovendring i barnelova § 30 hvor lovgiver tydeliggjorde nulltoleransen i forhold til all bruk av vold i barneoppdragelsen. Barnekomiteens kommentarer som “...understreker at også lettere former for avstraffelser må unngås...”⁷¹ viser at BK må forstås slik, og således har Norge fulgt dette opp. Barnelova § 30 er følgelig i tråd med BK art. 19. At BK i tillegg er gitt forrang ved motstrid med øvrig norsk lovgivning, viser at BK vil kunne fange opp tilfeller som den norske lovgiver eventuelt ikke har klart å fange opp, og således føre til at lovgiver, som en konsekvens, endrer den nasjonale lovgivningen.

Legalitetsprinsippet står på den annen side i veien for BKs gjennomslagskraft. Som Søvig gir uttrykk for kan ikke en straffetrussel baseres direkte på BK, men må ha hjemmel i straffelovgivningen. BK “...trekkes inn enten som *tolkingsfaktor for rekkevidden av straffebudet* eller som *argument under straffutmålingen* ved overgrep mot barn.”⁷² Dette innebærer således at det ikke kan kreves strengere straff for barnemishandlere enn for andre kriminelle dersom det ikke er hjemmel i straffeloven for dette. Som tidligere nevnt er den strengeste straffen foreløpig åtte års fengsel for barnemishandling. En egen

⁷⁰ Rt. 2005 s. 1567

⁷¹ Søvig pkt. 7.1

⁷² Søvig pkt. 3.3.3.2.3

straffebestemmelse om barnemishandling bør derfor innføres. Dette ville harmonert bra med BK art. 19.

I straffeloven har vi imidlertid en del bestemmelser som ivaretar barns rettssikkerhet i tråd med BK art. 19. Som eksempel kan nevnes § 219 om ”gjentatt” mishandling i nære relasjoner. Denne bestemmelsen krever for det første offentlig påtale, noe som betyr at det blir reist påtale av politiet mot den kriminelle, uavhengig av om fornærmede ønsker det, jfr. straffeloven § 77. For det andre setter bestemmelsen fokus på et voksende problem, nemlig familievold. Bestemmelsen sikrer således at mennesker som mishandles av nære familiemedlemmer får mishandleren straffet, forutsatt at mishandlingen oppdages.

Videre inneholder straffeloven kap. 19 en rekke bestemmelser om seksuell omgang med barn og andre man står i et avhengighetsforhold til, og om oppbevaring, produsering og salg av barnepornografi.⁷³ Her er straffen opp mot 21 års fengsel og regelen om offentlig påtale gjelder. Altså kan lovens strengeste straff anvendes på seksuelle overgrep mot barn. At streng straff ble benyttet så vi blant annet i den nevnte Alvdal-saken, hvor de hovedtiltalte ble dømt til henholdsvis 11 og 12 års forvaring.⁷⁴ I tillegg nevnes straffeprosessloven⁷⁵ § 239, som oppstiller særlige regler når barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep skal forklare seg.

Selv om jeg mener at en egen straffebestemmelse om barnemishandling ville harmonert enda bedre med Norges forpliktelser etter BK, mener jeg ikke at den norske lovgivningen er *i strid* med art. 19. Staten har i straffeloven tatt ”all appropriate legislative...measures...” for å sikre barn mot blant annet “...sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child”, jfr. BK art. 19 nr. 1.

I barnevernloven er det i formålsbestemmelsen i § 1-1 lagt til grunn at barn som lever under uverdige forhold skal få nødvendig hjelp til rett tid. Barnevernet er med andre ord gitt kompetanse til å sikre at de barna som ikke har noen god barndom får tilstrekkelig hjelp i tråd med BK, blant annet etter bvl. §§ 4-1 og 4-3. Dette må sies å være i tråd med ordlyden i BK art. 19 nr. 2 om at staten skal sikre “...administrative, social...measures...” for å beskytte barnet mot blant annet “...neglect or negligent treatment...”

De bestemmelser jeg har gått igjennom viser dermed at barnelova, straffeloven og barnevernloven er i tråd med barnekonvensjonen art. 19.

6 – Konklusjon

6.1 Oppsummering

Da jeg startet skrivingen av denne avhandlingen trodde jeg at jeg skulle finne flere dommer om mishandling av barn. Slik ble det ikke. Jeg fant overraskende få dommer om emnet. En av grunnene er at barnemishandling ved noen tilfeller aldri blir oppdaget, og således er det vanskelig å få de skyldige dømt. Jeg fant imidlertid mange artikler i ulike nettaviser om

⁷³ Straffeloven §§ 192 og 193, §§ 195,196 og 197, § 204a

⁷⁴ Siste side av dommen

⁷⁵ Lov 22. mai 1981 nr. 25, Lov om rettergangsmåten i straffesaker

barnemishandling. I en del av disse ble det også referert til dommer, antakelig underrettsdommer som ikke er publisert ettersom jeg ikke kan finne dem på lovdata. Men selv om det går frem av artiklene at foreldre eller andre som hadde omgang med barnet har blitt dømt, er problemet etter min mening at straffen barnemishandlere får er altfor lav.

Sett bort fra forslaget mitt om en egen straffebestemmelse om barnemishandling, har jeg imidlertid funnet at den gjennomgåtte lovgivningen harmonerer godt med forpliktelsene Norge har etter BK, noe som viser at lovgiver har gjort mye for å gi barna best mulig rettssikkerhet. Men norske barns rettssikkerhet er fortsatt ikke optimal, da det største problemet er praktiseringen av gjeldende lovverk. Det må jobbes for å fjerne tabuet profesjonsutøverne har med å melde i fra ved mistanke om at barn mishandles.

6.2 *Svar på problemstillingen*

Problemstillingen var altså: Hvordan ivaretas barns rettssikkerhet av henholdsvis borgerne og rettsvesenet, med utgangspunkt i lovgivningen og dens rekkevidde?

Barns rettssikkerhet er ikke dårlig, men svaret er at barns rettssikkerhet ikke ivaretas spesielt bra av borgerne. Dette har med praktiseringen av loven å gjøre, og ikke lovverket i seg selv, selv om jeg mener at rettssikkerheten ville blitt styrket med en lovpålagt meldeplikt også for vanlige borgere.

Svært få saker kommer opp for domstolene, men de som gjør det ender med lav straff for mishandleren. Dette tror jeg er en kombinasjon av at vi ikke har spesialiserte dommere, og mangel på en egen straffebestemmelse om barnemishandling. Lovgiver har derfor, etter min mening, en del arbeid å gjøre før borgerne og rettsvesenet, med utgangspunkt i lovgivningen, kan ivareta barns rettssikkerhet på beste mulige måte.

LITTERATURLISTE

LOVER OG KONVENSJONER

- 1814 Kongeriget Norges Grundlov given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814
- Lov 22. mai nr. 10 1902, Almindelig borgerlig Straffelov
- Den europeiske menneskerettskonvensjon Roma 4. november 1950
- Lov 10. februar 1967, Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker
- Lov 8. april nr. 7 1981, Lov om barn og foreldre
- Lov 22. mai nr. 25 1981, Lov om rettergangsmåten i straffesaker
- FNs konvensjon om barnets rettigheter 20. november 1989
- Lov 17. juli nr. 100 1992, Lov om barneverntjenester
- Lov 17. juli nr. 61 1998, Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa
- Lov 2. juli nr. 64 1999, Lov om helsepersonell
- SFS 2001:453, den svenske socialtjänstlag – <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20010453.htm>
- Lov 17. juni nr. 64 2005, Lov om barnehager
- Den danske Lov om social service, jfr. lovbekendtgørelse nr. 58 af 18. januar 2007
- Lov 19. juni nr. 97 2009, Lov om dyrevelferd

FORARBEIDER OG ENDRINGSLOVER

- Besl.O.nr.108 (2002-2003) Lov om endringer i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)
- Ot.prp.nr.45 (2002-2003) (endningslov) Menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)
- Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) (endningslov) Barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av barnebidrag mv.) Kap. 10, Merknader til de enkelte paragrafer

- Lov 2006-04-07 nr 06: Lov om endringer i barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av barnebidrag mv.)
- Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), om lov om dyrevelferd
- Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) (endringslov) Barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.) Kap. 14, Merknader til de enkelte paragrafer
- Prop. 116 L (2009-2010) Endringer i domstolloven (ekstraordinære valg til lekdommerutvalgene m.m.) og straffeloven 1902 (avvergingsplikt)
- Lov 2010-04-09 nr. 13: Lov om endringer i barnelova mv.

RETTSPRAKSIS

- Rt. 2005 s. 1567
- LA-2008-179127, Agder lagmannsrett
- TNOST-2010-153052, Nord-Østerdal tingrett

RUNDSKRIV, UTREDNING OG HØRINGSUTTALELSE

- 2005.06.16 [Veiledning] Q-1088B, ”Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien”, rundskriv utgitt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Rundskriv IS-17/2006, ”Helsepersonells plikt og rett til å gi opplysninger til barneverntjenesten, politiet og sosialtjenesten ved mistanke om: mishandling av barn i hjemmet, andre former for alvorlig omsorgssvikt av barn, misbruk av rusmidler under graviditet”, Sosial- og helsedirektoratet, 10/2006
- Karl Harald Søvig, ”Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett”, , utredning gjort på oppdrag for Barne- og likestillingsdepartementet, Bergen 29.august 2009 – http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barn_og_ungdom/fns_barnekonvensjon/foholdet-mellom-fns-barnekonvensjon-og-.html?id=578239
- <http://www.barneombudet.no/horingsuttalelser/2011/forslag-om/>, publisert 02.02.2011, referanse 10/01835-2, arkivkode: 008;O;PLAN

TIDSSKRIFT OG BØKER

- Andersen, FAB 2008-1: Njål Wang Andersen, ”Melde- og opplysningsplikt overfor barneverntjenesten”, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB) 2008-1

- Bendiksen, FAB 2008-3 side 2: Lena Renate L. Bendiksen, ”Skal sladrehanke selv ha bank?”, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB) 2008-3
- Gangdal, 2010: Jon Gangdal, ”Jeg tenker nok du skjønner det sjøl – historien om Christoffer”, Kagge Forlag AS Oslo, 2. opplag 2010
- Jon Gisle m.fl., ”Jusleksikon” side 211: Jon Gisle m.fl., ”Jusleksikon”, Kunnskapsforlaget Oslo, 3. utgave 2007
- Holgersen og Tellefsen, 2003 side 288: Gudrun Holgersen og Marianne Tellefsen, ”Barnet og loven – lovtekster med kommentarer for deg som arbeider med barn”, Kommuneforlaget Oslo 2003

KARNOV

Abonnementversjonene av dansk og svensk Karnov

NETTARTIKLER

- <http://www.ringblad.no/nyheter/article4364012.ece>, publisert 29.05.2009 09:41, oppdatert 29.05.2009 10:02
- <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldrevold/artikkel.php?artid=10004899>, publisert 03.05.10 07:00, endret 04.05.10 12:28
- <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldrevold/artikkel.php?artid=10004923>, publisert 05.05.10 07:21, endret 06.05.10 22:56
- <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldrevold/artikkel.php?artid=10005126>, publisert 05.05.2010 15:52, endret 06.05.2010 10:28
- <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/krim/ble-slaatt-av-moren-med-hammer-og-verktoey-3271260.html>, publisert 22.08.2010 15:25, oppdatert 22.08.2010 18:16
- <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7259008>, publisert 23.08.2010 06:20, oppdatert 23.08.2010 19:46
- <http://www.sb.no/nyheter/jeg-tenkte-med-en-gang-at-han-var-tatt-av-dage-1.5768705>, publisert 02.11.2010 07:38, oppdatert 03.11.2010 11:05
- <http://www.rbnett.no/nyheter/rettssalen/article303240.ece>, publisert 27.01.2011 12:53
- <http://www.dagbladet.no/2011/01/27/nyheter/overgrep/innenriks/pedofili/15211262>, publisert 27.01.2011 20:42
- <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.6969625>, publisert 01.02.2011 05:39

- <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.6973171>, publisert 01.02.2010 19:46, oppdatert 01.02.2010 20:06
- <http://www.an.no/nyheter/article5474773.ece>, publisert 01.02.2011 23:00
- <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4016427.ece>, publisert 04.02.11 10:25, oppdatert 04.02.11 10:56
- <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4017753.ece>, publisert 05.02.11 13:56, oppdatert 05.02.11 14:04

UNDERSØKELSE

- <http://www.reddbarna.no/soek?q=unders%c3%b8kelse+om+fysisk+og+psykisk+vold+og+overgrep+mot+barn+og+ungdom> (den øverste undersøkelsen), 06.10.2010

ANNET

- http://www.kolikk.net/Nor/shaken-baby-syndrome_nor.asp
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2010/pm-1211111.html?id=619703>, publisert 05.10.2010